

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Nezaměstnanost a její psychosociální dopady
v jednotlivých etapách života**

bakalářská práce

Autor práce: Monika Matoušková
Studijní program: speciální pedagogika
Studijní obor: speciální pedagogika - vychovatelství
Vedoucí práce: PhDr. Vlastimila Urbanová

Datum odevzdání práce: 3.5. 2012

ABSTRACT

Unemployment and its psychological-social effects in different stages of life

The Bachelor Thesis deals with the issue of the psychological and social impacts of unemployment on human life. Its main objective is to demonstrate these negative impacts, to reveal how unemployment affects everyday life of adult people and to find essential differences as for the understanding of unemployment in three phases of adulthood. In the end, the work illustrates what difficulties people of a different age group have to encounter.

The theoretical part focuses on the current situation of the aforesaid issue. The attention is concentrated on the following chapters: the importance of work to human nature, labour market, unemployment and characteristics of each period of adulthood. This part is concluded by the detailed description of psychological and social impacts of human life.

In order to accomplish the objectives of this thesis, quantitative research in form of non-standardized interview was executed. The respondents from the following age groups, young people from 18 to 26 years, middle aged people from 30 to 45 years and people from 45 to 60 years, were asked according to the previously set criteria.

The part dedicated to research describes the personal experiences of individual unemployed respondents. The latter are divided into three groups which are summarized in the end of this research and later analysed in the chapter dedicated to the discussion.

The results based on this research proved the existence of the majority of psychological and social impacts stated in the theoretic part. They confirmed the fact that the older generation struggles with the problem of unemployment more than younger generations. The basic difference in how to understand unemployment was proved on a different perception of the aforementioned impacts. This problem becomes more serious depending on the age, as well as the difference of psychological needs which get worse with regard to the older generation.

The acquired results of this Bachelor Thesis should further serve in order to extend psychological and social care of unemployed people registered at the Employment Agencies. The example is illustrated on the multidisciplinary team providing primary prevention and comprehensive care of unemployed people.

ABSTRAKT

Nezaměstnanost a její psychosociální dopady v jednotlivých etapách života

Bakalářská práce se zabývá psychosociálními dopady nezaměstnanosti na lidský život. Jejím záměrem je na tyto převážně negativní dopady poukázat. Cílem práce je zjistit, jak se nezaměstnanost podepisuje na běžném životě dospělých lidí. Nalézt zásadní rozdíly ve vnímání nezaměstnanosti, ve třech věkových obdobích dospělosti. A na konec objasnit, ve kterých obdobích dospělosti se lidé s nezaměstnaností potýkají lépe či hůře.

Teoretická část se zaměřuje na současný stav dané problematiky. Pozornost je věnována kapitolám: význam práce pro člověka, trh práce, nezaměstnanost a charakteristika a periodizace dospělosti. Teoretickou část uzavírá podrobný popis psychosociálních dopadů na život člověka.

Pro naplnění cílů práce byl použit kvalitativní výzkum ve formě nestandardizovaného, narativního rozhovoru. Dle předem určených kritérií byli osloveni respondenti v těchto věkových kategoriích: mladí lidé od 18 do 26 let, lidé středního věku od 30 do 45 let a lidé staršího věku od 45 do 60 let.

Výzkumná část je zasvěcena příběhům jednotlivých nezaměstnaných respondentů. Ti jsou dle věku rozděleni do tří skupin, které jsou na konci výzkumné části shrnuty a dále analyzovány v kapitole diskuze.

Výsledky výzkumu potvrdily existenci většiny psychosociálních dopadů uváděných v teoretické části. Stvrdily fakt, že se starší generace potýká s nezaměstnaností hůře než generace mladší. Zásadní rozdíl ve vnímání nezaměstnanosti se ukázal v odlišném vnímání psychosociálních dopadů. To se v závislosti na věku a odlišnosti psychických potřeb u starších generací zhoršuje.

Získané výsledky bakalářské práce by mohly dále posloužit v rozšíření psychosociální péče o nezaměstnané na Úřadech práce. Příkladem je multidisciplinární tým, který bude zajišťovat primární prevenci a komplexní péči o nezaměstnané.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Vlastimile Urbanové za cenné rady, podněty a metodické vedení při psaní této bakalářské práce.

Zvláštní poděkování patří Mgr. Petře Zimmelové Ph.D., bez jejíchž rad a obětavé pomoci by tato práce nemohla vzniknout.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za možnost studia a za zpětnou vazbu při čtení mé práce.

OBSAH

ÚVOD	9
1. SOUČASNÝ STAV	10
1.1 LIDSKÁ PRÁCE	10
1.1.1 Význam práce pro člověka	10
1.2 TRH PRÁCE V ČR	12
1.2.1 Zaměstnanost	13
1.2.2 Vznik a vývoj nezaměstnanosti po roce 1989	14
1.2.3 Nezaměstnanost	15
1.2.3.1 Dobrovolná nezaměstnanost	16
1.2.3.2 Nedobrovolná nezaměstnanost	17
1.2.3.3 Strukturální nezaměstnanost	17
1.2.3.4 Frikční nezaměstnanost	17
1.2.3.5 Cyklická a sezónní nezaměstnanost	18
1.2.4 Míra nezaměstnanosti	18
1.2.5 Skupiny ohrožené nezaměstnaností	19
1.2.5.1 Mladší věková skupina	20
1.2.5.2 Starší věková skupina	21
1.3 PERIODIZACE A VÝVOJ V DOSPĚLOSTI	22
1.3.1 Charakteristika časně dospělosti	23
1.3.1.1 Profesní role v časně dospělosti	24
1.3.2 Charakteristika střední dospělosti	24
1.3.2.1 Krize středního věku	25
1.3.2.2 Profesní role ve střední dospělosti	26
1.3.3 Charakteristika pozdní dospělosti	26
1.3.3.1 Profesní role v pozdní dospělosti	27
1.4 DOPAD NEZAMĚŠTNANOSTI NA PSYCHIKU ČLOVĚKA	29
1.4.1 Reakce na ztrátu zaměstnání	29
1.4.2 Stres	30
1.4.3 Duševní onemocnění	31

1.4.3.1 Deprese z pracovní deprivace	31
1.4.3.2 Poruchy osobnosti a chování	32
1.4.3.3 Poruchy chování vyvolané účinkem psychotropních látek	33
1.4.4 Psychosomatická onemocnění	34
1.5 DOPAD NEZAMĚSTNANOSTI NA SOCIALITU ČLOVĚKA	35
1.5.1 Ztráta statusu a sociální role	35
1.5.1.1 Sociální stigma	36
1.5.2 Změna rodinných vztahů	37
1.5.3 Sociální vyloučení	38
1.5.4 Změna životní úrovně	39
1.5.5 Nezaměstnanost a reprodukční chování	39
2. CÍL PRÁCE	41
3. METODIKA	42
4. VÝSLEDKY	43
4.1 Mladší věková skupina 18-26 let	43
4.2 Střední věková skupina 30-45 let	52
4.3 Starší věková skupina 45-60	62
4.4 Shrnutí a analýza výsledků	72
5. DISKUZE	78
6. ZÁVĚR	81
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	83
8. KLÍČOVÁ SLOVA	86

ÚVOD

V současné době globální ekonomické nestability je nezaměstnanost velice aktuální téma. Počet lidí bez práce každoročně stoupá. Ke třetímu čtvrtletí loňského roku se nezaměstnanost vyšplhala na 6,6%. Aktivní politika trhu práce má však bohužel i dnes své nedostatky a zaměstnat všechny uchazeče bez věkových a jiných rozdílů se jí nedaří.

O zaměstnání může přijít kdokoliv, kdykoliv a v jakémkoli věku. Na úřadu práce se tak mohou potkat různorodé kategorie lidí. Hlavní rozdíl mezi těmito kategoriemi je především v tom, jak vnímají dopady nezaměstnanosti na vlastní osobu a jak se postupně mění jejich životní komfort.

Podle relativně podobného vnímání dopadů nezaměstnanosti na kvalitu života jedince, lze popsat tři základní věkové kategorie. Do první kategorie patří mladí lidé ve věku od 18 do 26 let. Do druhé kategorie se řadí středně dospělé osoby ve věku od 30 do 40 let a do poslední, třetí kategorie, patří lidé staršího věku od 45 do 60 let. V rámci holistického pojetí člověka lze předpokládat zasažení do všech bio-psycho-spirituo-sociálních sfér. Je zřejmé, že se změní jejich psychické i sociální citění a chování vůči sobě i společnosti, což se projeví především na jejich osobnosti.

Otázka, jak nezaměstnanosti zabránit a jak s ní bojovat, je stejně tak aktuální jako otázka, jak se o nezaměstnané starat a předcházet tak sociálně patologickým jevům. Proto, aby případná intervence na skupiny ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností byla účinná, je zapotřebí získání informací o jejich každodenních útrapách a problémech.

Cílem této práce je zjistit, jak se nezaměstnanost podepisuje na běžném životě dospělých lidí, ve kterých obdobích dospělosti se lidé potýkají s nezaměstnaností lépe či hůře, a na závěr nalézt zásadní rozdíly ve vnímání nezaměstnanosti ve třech věkových obdobích dospělosti.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 LIDSKÁ PRÁCE

Tvořivost je jedna z výjimečných vlastností, jež se začala formovat na samém počátku lidského bytí. Díky této schopnosti se člověk stal vývojově nadřazeným živočišným druhem. Vlivem vzrůstající fantazie a tvořivosti měli lidé tendenci přetvářet své okolí k obrazu svému a zformovala se nová lidská aktivita - práce. Vznikalo tak nové, umělé prostředí, které nazýváme kultura. Nové poznání a kulturní evoluce se zasloužily o rozvoj umělého světa. Mezi první formy produktivních řemesel patřil lov či zemědělství a jiné aktivity, které byly pevně spjaty s přírodou a využívaly její energie. Postupně se však vynalézaly nové, jednoduché posléze i složitější nástroje, které člověku výrazně zjednodušovaly práci. S narůstající lidskou tvořivostí se zvětšovala i žádoucí produktivita, která vedla k postupné instrumentalizaci, mechanizaci a automatizaci práce. V nynější době se ocitáme v takzvané době postindustriální technologie třetí vlny. Stali jsme se závislí na strojích, které potřebujeme k dosažení práce, jež od nás vyžaduje společnost. Nástroj je však stále pouze předmět, který zůstává bez lidské aktivity pasivní (Buchtová, 2002).

Práce je pro nás tudíž přirozená a očekávaná. Člověk v práci vykazuje svou zručnost, vynalézavost, tvořivost, ochotu, cit a vykonává ji s určitým cílem, kterým je především peněžní odměna či uznání. Pro lidi představuje práce nedílnou součást života zajišťující jejich životní standard (Buchtová, 2002).

1.1.1 Význam práce pro člověka

Práce je bez pochyb nedílnou součástí lidského života. Poskytuje uspokojení u mnoha důležitých životních potřeb, bez kterých by byl život neúplný. Motivů k práci je známo hned několik. Jedním z prvních je zajištění sebe a rodiny, tedy získání peněžní odměny. Dalším motivem je vykonávaná pracovní aktivita, která je plnohodnotná a dává člověku smysl života. V pracovním prostředí člověk neustále udržuje sociální

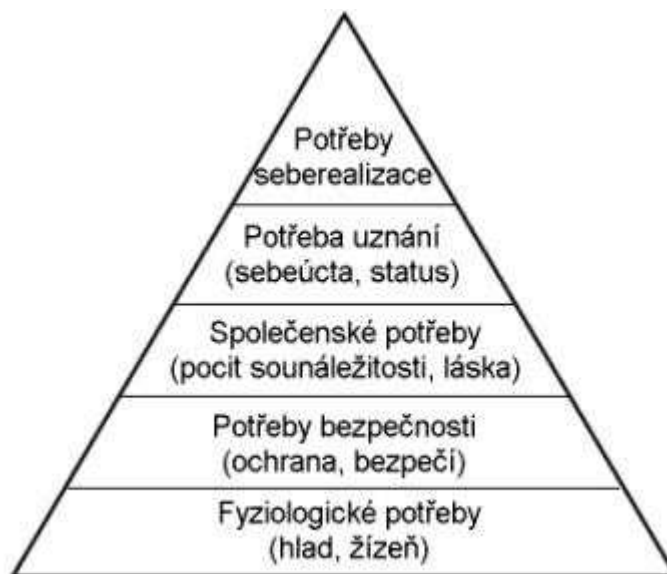
kontakty, které jsou neodmyslitelným motivem stejně tak, jako samostatnost a nezávislost (Vágnerová, 2004).

Mezi základní potřeby v zaměstnání patří rozvíjení vrozených schopností a jejich pozdější realizace nebo jedna z nejvýznamnějších potřeb seberealizace. Prostřednictvím práce demonstruje seberealizace přirozenou touhu, která dává práci smysluplnost. Tato přirozená touha vede pracovníky k získávání nových lidských zkušeností (West, 2002).

Význam slova seberealizace nacházíme v pyramidě základních lidských potřeb dle psychologa Abrahama H. Maslowa. Samotné slovo potřeba je známka určitého nedostatku, jehož odstranění je žádoucí. Je to stav, jež člověk nutně potřebuje pro svůj život a vývoj. Při nedostatku životní potřeby je psychická činnost člověka negativně ovlivňována. Změna, která z pravidla vytváří vzorec chování jedince, nastává především ve volných procesech, myšlení, pozornosti a emocích. Jednota mezi vnitřním a vnějším prostředím či okolním světem je v potřebách žádoucí stav, který se neustále vyvíjí a kultivuje. Uspokojování a vyjadřování potřeb probíhá u každého jedince individuálně. V psychologii se nejčastěji setkáváme s tříděním potřeb na biogenní, fyziologické, psychogenní, sociogenní a psychologické. Toto rozdělení odpovídá holistickému pojetí člověka, ve kterém se hledí na bytost jako celek. Vztah mezi potřebami a motivací je velice blízký, jelikož potřeby, jako stavy nedostatku startují proces motivace. Motivace je tedy proces, jež člověku určuje trvání, směr a intenzitu určitého chování či jednání. Dle Maslowa má každý člověk svůj osobní řád potřeb, který pro něj představuje hlavní motivaci. Tento řád zahrnuje: potřeby fyziologické, potřebu bezpečí, lásky, úcty, a seberealizace. Abraham H. Maslow se zasloužil také o definování pyramidy základních lidských potřeb. Dle této pyramidy má každý člověk pět základních potřeb od méně významných po významné. Ty pak vytváří pomyslnou pyramidu. Potřeby se v pyramidě dělí na vyšší a nižší. Mezi nižší řadíme potřeby fyziologické a potřebu bezpečí. Do vyšších potřebu kognitivní, estetickou, sounáležitosti, uznání a konečně potřebu seberealizace. Dle Maslowa je seberealizace a sebeaktualizace snaha uskutečňovat své schopnosti a plány. Jedinec chce být tím, kým dle svého přesvědčení může být. Z toho vyplývá, že člověk musí v práci najít uspokojení a přesvědčení,

že danou práci vykonává dobře. K vyšším potřebám řadí Maslow i potřeby růstu neboli metapotřeby. Ty objasňují různé tendence seberealizujícího se jedince, jako jsou porozumění, jednota, individualita, smysluplnost apod. (Trachtová et al., 2006).

Obrázek č. 1: Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: Jan Vašíček [on-line]

1.2 TRH PRÁCE V ČR

Trh práce se označuje především jako ekonomická kategorie, kde je práce prodávána jako výrobní faktor, jež je nezastupitelný k výrobě statků. Nelze však podle tohoto pohledu srovnávat předměty a zboží z tržní směny. Trh práce je především nabídkou a poptávkou pracovních míst (Matoušek, 2003).

Práce lidí se liší od zboží především tím, že je podmíněna lidskými vlastnostmi, jako je: vzdělání, fantazie, cit a nadání. Proto je tento druh práce velice specifický a nezaměnitelný. Hlavním úsilím trhu práce je dodávání pracovních sil do hospodářství, zajištění stabilní ekonomiky a přispění k správnému sociálnímu rozvoji. Na trhu práce jsou pracovní místa rozdělena a preferována dle prestiže (Matoušek, 2003).

Proto, aby lidé dosáhli co největšího komfortu v zaměstnání, musí se celoživotně zdokonalovat v oboru - neboli vzdělávat (Keller, Tvrdý, 2008).

Ve vzdělání lidé vidí výhodnou investici, uplatnění a příležitosti do dalšího života. Hlavní náplní pracovního poměru zůstává v nynější době mzda, která je i hlavní cenou na trhu práce a je velice důležitá pro rozvoj ekonomiky. Další nedílnou složkou trhu práce je aktivní politika, která má za cíl zmírnit nezaměstnanost především u rizikových skupin ohrožených na trhu práce. Jejimi hlavními úkoly jsou prevence nezaměstnanosti, zajistit lidem přístup k získání zaměstnání a jeho pokud možno trvalému udržení (Buchtová, 2002).

1.2.1 Zaměstnanost

Podle slovníku sociální práce se zaměstnanost označuje jako „*míra využití pracovních sil v ekonomice dané země*“ (Matoušek, 2003, s. 269).

V době vlády komunistické strany se v Československu objevila takzvaná přezaměstnanost, kdy míra zaměstnanosti byla vyšší než optimální. Bylo to však způsobeno ukotvením zákona o zaměstnanosti, který nepřipouštěl nečinnost a zahálčivost občanů. V 21. století stát usiluje o takzvanou plnou zaměstnanost. Je to stav, kdy se na trhu práce míra poptávky rovná míře nabídky nebo-li soulad mezi ekonomikou a úrovní potenciálního produktu (Business center.cz [on-line]).

Míra zaměstnanosti připadající k 3. čtvrtletí roku 2011 dosahuje 54,7%. Tato tabulka znázorňuje nezaměstnanost v jednotlivých krajích České republiky mužů a žen za 3. čtvrtletí. Hodnoty jsou znázorněny v procentech (Český statistický úřad [on-line]).

Tabulka 1: Obecná míra zaměstnanosti podle krajů

	Celkem	Muži	Ženy
Česká republika	54,7	64,0	45,8
Hlavní město Praha	59,2	68,7	50,4
Středočeský kraj	57,0	67,0	47,3
Jihočeský kraj	56,4	65,1	48,1
Plzeňský kraj	56,4	66,0	47,1
Karlovarský kraj	54,4	62,8	46,4
Ústecký kraj	52,0	62,1	42,3
Liberecký kraj	52,7	63,2	42,8
Královéhradecký kraj	53,1	61,2	45,4
Pardubický kraj	54,6	63,6	46,0
Vysočina	54,1	64,1	44,5
Jihomoravský kraj	53,2	63,2	43,9
Olomoucký kraj	52,5	60,6	44,8
Zlínský kraj	54,0	63,6	45,1
Moravskoslezský kraj	52,1	60,8	43,9

Zdroj: Český statistický úřad [on-line]

1.2.2 Vznik a vývoj nezaměstnanosti po roce 1989

Před pádem komunistického režimu nebyla v Československu nezaměstnanost přípustná, existovala pouze přezaměstnanost a neúčinné využívání pracovních sil. To pro Československo znamenalo negativní, jak sociální tak i ekonomické problémy. S postupným uvedením tržní ekonomiky se pomalu ale jistě zformoval i trh práce a začaly se objevovat první změny v zaměstnanosti. Křivka nabídky na trhu práce stále klesala a poptávka naopak stále rostla, tudíž začala vznikat nezaměstnanost. Vývoj nezaměstnanosti však poměrně dlouhou dobu stagnoval. Je to především díky rozvoji v oblasti služeb, vysokou přizpůsobivostí pracovníků, poměrně slušnou politikou zaměstnanosti a pomalým nástupem změn v ekonomice. Krátce po roce 1990 se v České republice zvýšil nárůst dlouhodobě nezaměstnaných. Důvodem je hlavně značný nárůst uchazečů o zaměstnání. Trh práce byl v začátcích svého vývoje,

díky neustálým trhlinám v ekonomické transformaci se potýkal s narůstajícími problémy. Mezi ně patřila například přezaměstnanost u větších podniků, špatná organizace aktivní politiky nebo neúplná politika regionálního vývoje. Vlivem počáteční mírné nezaměstnanosti, která nečinila žádné velké problémy a nezpůsobovala obavy, se nevěnovala jejímu nárůstu taková pozornost. To se odráželo v přidělování rozpočtů, které politice nezaměstnanosti mnoho nepřispívaly. Vznikající nezaměstnanost postupně nabádala zákonodárce ke změně legislativy a aktivní politiky. Ta se přestala orientovat na již vzniklé problémy a začala se zabývat prevencí. V roce 1996 se například ustálily skupiny obtížně zaměstnatelných (například: romští obyvatelé, ženy s dětmi, starší občané,...). Paralelně s novou aktivní politikou vznikl i pokles motivace. Bylo to způsobeno především nestandardní úrovní platů, které se nezdařilo ani postupem času stabilizovat. Dalším problémem se stal i nárůst levné nekompetentní pracovní síly. Ta vytlačovala z trhu práce tuzemské pracovníky a podobně nekompetentní pracovníky. Výše shrnuté problémy, jakými jsou vzrůstající poptávka na trhu práce a zmenšující se nabídka, či neustále se zvyšující ekonomika, přispívají k špatné prognóze rozvoje trhu práce. Proto by prioritou naší vlády mělo být postupné odbourání v minulosti již vzniklých problémů, prevence nezaměstnanosti a rozvoj aktivní politiky (Duben, 1999).

1.2.3 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je těsně spjata s několika různými odvětvími. Každé odvětví ji vidí jinak, podle toho, z jakého aspektu ji zkoumá. Hlavními obory zabývající se nezaměstnaností jsou: ekonomie, sociální práce, sociologie a psychologie (Buchtová, 2002).

Pro účely této práce je nejvhodnější definice z psychologického slovníku, která říká, že nezaměstnanost je: „*situace, kdy ve společnosti existuje skupina lidí, kteří by mohli pracovat a z větší části by pracovat chtěli, ale nemohou, v důsledku nedostatku pracovních příležitostí*“ (Hartl, 2010, s. 349).

Druhá definice, dle slovníku sociální práce, uvádí, že nezaměstnanost je „stav, ve kterém člověk schopný práce a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání. Obvykle používaným kritériem ochoty pracovat jsou kontakty s úřadem práce, respektive s potenciálním zaměstnavatelem“ (Matoušek, 2003, s. 125).

Z ekonomického hlediska musí nezaměstnanost splňovat tato kritéria:

- a) nezaměstnaní musí být lidé produktivního věku
- b) nemají dočasně žádné pracovní uplatnění a aktivně vyhledávají nové
- c) nedostávají příjem
- d) jsou dočasně propuštěni z práce
- e) očekávají zpětné přijetí (Buchtová, 2002)

Slovník sociologie, dle pana Jandourka, uvádí, že nezaměstnanost je stav, „kdy lidé chtějí pracovat a hledají si práci, která je pro ně běžným zdrojem obživy, nemohou žádnou přiměřenou a placenou práci získat“ (2007, s. 170).

Z obecných faktů vyplývá, že je velmi důležité, aby člověk po propuštění o další práci jevil aktivní zájem. Pokud si v relativně krátkém čase nenajde zaměstnání podle svého subjektivního očekávání, dostaví se osobní degenerace a ztráta již v minulosti nabyté kvalifikace. Důsledkem dlouhodobého vyčlenění z běžné sociální skupiny se člověk stává osamělejší a bez potřeby sociálních kontaktů (Nezaměstnanost: Informační portál o nezaměstnanosti [on-line]).

Oldřich Matoušek uvádí rozdělení nezaměstnanosti v závislosti na době trvání. Nezaměstnanost delší než šest měsíců nazývá dlouhodobá a kratší než šest měsíců krátkodobou (Matoušek, 2005).

1.2.3.1 Dobrovolná nezaměstnanost

Dobrovolná nezaměstnanost se označuje za stav, kdy je celkový počet nezaměstnaných osob nižší nebo roven počtu volných pracovních míst na trhu práce (Finance.cz: Trh práce [on-line]).

Lidé dobrovolně nezaměstnaní v mnoha případech upřednostňují volný čas před vykonáváním práce. Vyznačují se vybíravostí při volbě pracovních míst. Volné pro ně neperspektivní nabídky přehlížejí. Při hledání zaměstnání shánějí především slušné, jejich kvalifikaci odpovídající, platové ohodnocení (Buchtová, 2002).

1.2.3.2 Nedobrovolná nezaměstnanost

Nedobrovolná nezaměstnanost je stav na trhu práce, kdy je nabídka práce menší než poptávka (Finance.cz: Trh práce [on-line]).

Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti je především existence nepružných mezd. V dlouhodobé nezaměstnanosti nevznikají na trhu práce volná pracovní místa (Buchtová, 2002).

1.2.3.3 Strukturální nezaměstnanost

Tento stav nezaměstnanosti se objevuje především v regionech orientovaných na průmyslovou těžbu nebo jinak jednosměrně orientovanou technologickou výrobu. Jde o nesoulad mezi poptávkou a nabídkou na trhu práce, kde jsou lidé školeni převážně jen na určitý typ činnosti, jako je například těžba. Pokud dojde v konkrétní oblasti k útlumu výroby, přirozeně dojde i k omezení pracovních míst. Lidé, ocitající se bez zaměstnání, pak obtížně hledají zaměstnání, jelikož postrádají další potřebné kvalifikace. Další rizikovou skupinou ohroženou strukturální nezaměstnaností jsou mladí lidé bez praxe a kvalifikace (Matoušek, 2008).

1.2.3.4 Frikční nezaměstnanost

Typ této nezaměstnanosti je ovlivněn přirozeným během životního cyklu a přirozenou mobilitou lidí na trhu práce. Jde především o pracovníky, kterým skončila pracovní smlouva a kteří aktivně vyhledávají nové zaměstnání. Svá pracovní místa mohou opouštět i dobrovolně. Častými skupinami ohroženými touto nezaměstnaností

jsou absolventi škol, kteří ještě nenašli očekávané zaměstnání (Domáci finance.cz: Nezaměstnanost v ČR, [on-line]).

1.2.3.5 Cyklická a sezónní nezaměstnanost

Cyklická nezaměstnanost je zcela závislá na růstu či pádu ekonomiky země. Pokud ekonomika roste, zvyšuje se i počet zaměstnaných osob. V dobách ekonomického útlumu však počet zaměstnaných klesá (Domáci finance.cz: Nezaměstnanost v ČR, [on-line]).

Sezónní nezaměstnanost je změna poptávky po pracovních silách na trhu práce v závislosti na střídání ročních období. Mezi takto poznamenaná zaměstnání patří například animátoři na letních či zimních zájezdech (Matoušek, 2008).

1.2.4 Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti ve skupině občanů od 15-64 let se vyjadřuje pomocí vzorce:

$$n = (N:L) \times 100 (\%)$$

kde do **n** dosadíme míru nezaměstnanosti dané země. Do velkého **N** dáme celkový počet nezaměstnaných a do velkého **L** dosadíme celkový počet lidí schopných aktivní práce a lidí, kteří se o práci aktivně ucházejí (Buchtová, 2002).

Výpočtem míry nezaměstnanosti se v České republice zabývá Český statistický úřad. Posledním měřením se ukázalo, že míra nezaměstnanosti k třetímu čtvrtletí roku 2011 je 6,6%. Tato tabulka znázorňuje nezaměstnanost v jednotlivých krajích České republiky mužů a žen za 3. čtvrtletí. Hodnoty jsou znázorněny v procentech (Český statistický úřad [on-line]).

Tabulka č. 2: Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů

	Celkem	Muži	Ženy
Česká republika	6,6	5,6	7,8
Hlavní město Praha	3,4	3,2	3,6
Středočeský kraj	4,6	3,9	5,6
Jihočeský kraj	5,0	4,8	5,3
Plzeňský kraj	5,3	3,8	7,1
Karlovarský kraj	8,9	8,7	9,2
Ústecký kraj	9,4	8,4	10,9
Liberecký kraj	7,5	6,4	9,0
Královéhradecký kraj	8,2	7,1	9,6
Pardubický kraj	5,0	3,6	6,9
Vysočina	6,2	4,9	8,1
Jihomoravský kraj	7,8	6,2	10,0
Olomoucký kraj	7,2	6,4	8,3
Zlínský kraj	6,7	5,8	8,0
Moravskoslezský kraj	9,0	7,4	11,0

Zdroj: Český statistický úřad [on-line]

1.2.5 Skupiny ohrožené nezaměstnaností

V současné době je velice obtížné najít uplatnění na trhu práce. Některé skupiny lidí jsou více ohroženy rizikem ztráty zaměstnání než druhé a tudíž jsou předurčeny k opakované či dlouhodobé nezaměstnanosti. Právě na tyto skupiny je zaměřena politika zaměstnanosti. Uchazeči o zaměstnání jsou vybíráni hlavně dle věku, dosaženého vzdělání, pohlaví, zdravotní způsobilosti a národnosti či příslušnosti k určité etnické skupině (Buchtová, 2002).

Definice dle slovníku sociální práce uvádí, že rizikové skupiny jsou „*skupiny snadno zranitelných lidí, tj. lidí s tělesným, smyslovým nebo mentálním postižením, lidí trpících vážnými nemocemi, lidí starých, bezdomovců, mládeže bez kontaktu se vzdělávacím systémem, respektive s trhem práce, nezletilých matek, pracovníků*

v určitých profesích, příslušníků některých etnických skupin atd.“ (Matoušek, 2003, s.185).

Velkou rizikovou skupinou jsou v současné době především ženy. Ty stojí před velmi těžkým úkolem a to skloubit svůj osobní, rodinný život s pracovním. V mnoha případech žena musí jedno odvětví upřednostnit před druhým. Moderní ženy však bohužel preferují vlastní svobodu a potřeby před potřebami rodinnými. Tudíž dochází k poklesu porodnosti a sňatečnosti (Crompton, 2006).

Na trhu práce je postavení žen nelehké. Nejen, že zaměstnavatelé rozhodují o přijetí dle dosaženého vzdělání, ale i dle počtu dětí či věku uchazečky. Ženy se setkávají častěji s menším platovým ohodnocením a také dostávají mnohem snadněji výpověď než muži (Hartmut, 2006).

U lidí se změnou pracovní neschopností je rozdíl v uplatnění na trhu práce více než patrný. Jejich čekací lhůta je několikrát vyšší než lhůta zdravých jedinců. Proto jsou velmi často v bezvýhodné situaci a jejich život závisí na péči rodiny a státu. Pro tuto skupinu je důležité rozšíření sociálních, legislativních a ekonomických podmínek (Buchtová, 2002).

Do další neméně ohrožené skupiny nezaměstnanosti patří romské etnikum. Vzhledem k tomu, že na trhu práce hraje významnou roli dosažená kvalifikace a společností očekávané sociální dovednosti, nemají romští uchazeči vysokou úspěšnost při shánění zaměstnání. Většina Romů absolvuje pouze základní školu v mnoha případech ji ani nedokončí a nemají proto potřebnou kvalifikaci pro nástup do zaměstnání. Romové jsou limitováni vlastními hodnotami a kulturními vzorci chování, nemalou roli však hraje také tlak ze strany majoritní společnosti, která je popuzuje k hodnotám, které jsou jim cizí (Buchtová, 2002).

1.2.5.1 Mladší věková skupina

Tato skupina je bez pochyb oproti běžným uchazečům o zaměstnání v mnoha případech diskriminována. Hlavním důvodem znevýhodnění absolventů základních, středních a vysokých škol je nedostatek praxe a nepřizpůsobení se s pracovními návyky.

Ty jsou pro čerstvě vystudovaného absolventa velice důležité, jelikož při výběrových řízeních se k nim často kladně přihlíží. Vzniká tedy takzvaný bludný kruh, kdy zaměstnavatel pro přijetí vyžaduje praxi v oboru, kterou čerství absolventi nemají a nemohou získat bez toho, aby je někdo bez praxe přijal. Pokud absolventi škol v poměrně krátkém časovém úseku neseženou zaměstnání, může se u nich objevit stagnace nejen v psychickém, ale i sociálním vývoji. Upřednostnění nezaměstnanosti před neuspokojivým zaměstnáním je v tomto období velice časté. Trendem poslední doby je jak ekonomická, tak i psychická závislost na rodině, která s sebou přináší i značné problémy. Mladí lidé se vrací nebo setrvávají u svých rodin, které na ně nepobírají od státu žádné příspěvky. Výjimkou jsou však absolventi středních škol. Prodlužování mládí a nechuť k práci má tedy negativní dopad, jak na jedince, tak i na celou společnost. Proto se mladým lidem po ukončení studia nabízejí různé možnosti dalšího vzdělávání. Mezi ně patří různé rekvalifikace a kurzy, které jim poskytují kvalitnější uplatnění na trhu práce a lepší adaptaci v pracovní společnosti. Nezaměstnanost se také negativně odráží na autoreflexi jedince. Je nepochybné, že neustálý neúspěch na trhu práce změní jedinci náhled na sebe sama a sebehodnocení. Jeho sebevědomí pomalu klesá s rostoucím neúspěchem. Pokud se tedy mladý člověk ocitne bez práce, neměl by podléhat panice a strachu z nabídky platově špatně hodnocených zaměstnání, jelikož mu poskytnou praxi, zkušenosti a otevřou další možnosti v budoucím pracovním uplatnění (Buchtová, 2002).

1.2.5.2 Starší věková skupina

Na jedince staršího věku má nezaměstnanost mnohem rozsáhlejší dopad, než na mladé a perspektivní uchazeče o zaměstnání. Zaměstnavatelé upřednostňují mladé uchazeče především proto, že v nich vidí výhodnou investici. Náhlá ztráta zaměstnání znamená pro jedince staršího věku nesmírnou psychickou zátěž, se kterou se již nedokáže tak dobře vyrovnat, jako tomu bylo v mládí. Ze dne na den ztrácí své hodnoty, ekonomickou podporu a hlavně životní stereotyp, který mu dodává jistotu a pocit bezpečí. Celkový status nezaměstnaného snášejí starší lidé mnohem hůře. Velmi

často prožívají pocity úzkosti, bezradnosti, stresu, někdy i ztrátu sebevědomí a sebedůvěry. Postupem času ztrácí potřebu sociálních kontaktů a aktivit. Uzavírají se do sebe a ze strachu z neúspěchu a zklamání klesá jejich kreativita v práci. Tím klesá i jejich využití, začínají si připadat zbyteční a práce je neuspokojuje. Velmi důležité u této rizikové skupiny je propojení volna a koníčků s prací. Starší jedinci bez koníčků snáší v pozdějším věku nezaměstnanost mnohem hůře, než lidé, kterým vyplnění jejich volného času nedělá problémy. Další možností využití nečinnosti ve starším věku je podnikání, které jedinci poskytne nový start a sebedůvěru nad vládou svého života. Velkým rizikem je zde však vysoká psychická i fyzická námaha (Buchtová, 2002).

1.3 PERIODIZACE A VÝVOJ V DOSPĚLOSTI

Vývoj a stárnutí člověka je přirozený proces, který začíná již od narození a končí smrtí. Tento proces lze označit také jako ontogenezi. Je to řada kontinuálních změn, které se u každého jedince projevují individuálně. Změny mohou být kladné, které vedou k rozvoji, ale i záporné, které vedou naopak k regresi. Tyto změny jsou především biologické, psychické a sociální. Člověk se stává vývojem nezávislý na svém okolí, navenek i vnitřně složitějším, získává nové zkušenosti a vlastnosti, přičemž si ponechává staré (Říčan, 2004).

V dospělosti se již neobjevují tak vývojově významné mezníky jako v dětství a dospívání. Proto je velmi těžké jednotlivé etapy rozdělit. Nelze však porovnávat myšlení, chování a sociální citění mladé ženy ve věku dvaceti let s paní ve věku padesáti let. Každá je v jiné fázi vývoje a má jiný žebříček hodnot. Pro účely této práce bude nejvhodnější rozdělení dospělosti dle vývojové psychologie, kde je dospělost rozdělena do tří etap - časná dospělost, střední dospělost a pozdní dospělost (Langmajer, Krejčířová, 2006)

1.3.1 Charakteristika časně dospělosti

Věk vyhraněný pro časnou dospělost je zhruba od dvaceti do třiceti let. Pro toto období je typické dozrávání, neboli přechod mezi adolescencí a dospělostí (Langmajer, Krejčířová, 2006).

V této epizodě života již nedochází k tak markantním změnám, jako tomu bylo v dětství a adolescenci. Somatický růst se ustálí, ale zůstává stále předpokladem pro kontinuální rozvoj. Mnohem větším faktorem ovlivňující komplexní zrání se stávají sociokulturní podněty a získání nových zkušeností. Mladí dospělí se dostávají do dosud nepoznaných životních rolí, které si postupem času osvojí. Učí se novým způsobům chování a změní svůj žebříček hodnot. Utříbí si společenské normy a celkové morální cítění se posouvá o krok vpřed. Dále se rozvíjí užívání kognitivních kompetencí a ustálí se emoční prožívání. Velkým posunem je i vnímání sebe sama, neboli sebepojetí. Je to také období takzvaného strategického rozrůžňování psychosociálního vývoje, kdy člověk investuje své hodnoty do odlišných oblastí z důvodu rizika selhání jedné z nich (Vágnerová, 2007).

Známkou dospělosti je především přijetí plné odpovědnosti. Trendem moderní doby je plynulé prodlužování individuace. Osamostatnění mladých dospělých bývá pozvolné s častými regresemi. Mladí dospělí nevidí perspektivně vstup do manželství a přetrvávají ve volných vztazích. Vlivem intenzivního rozvoje zdokonalují svou kvalifikaci, která jim poskytuje co nejlukrativnější uplatnění. Experimentují se zaměstnáním a často jej kombinují se vzděláním. Je to především proto, že nároky současné moderní společnosti se neustále zvyšují (Langmajer, Krejčířová, 2006).

Důležitým mezníkem v tomto období je částečná separace od rodiny a sladění všech vnitřních i vnějších vztahů. Člověk přestává být závislý na rodině a neměl by se nechat pohlcovat jejími potřebami. Osvojení nových sociálních rolí a harmonizace mezi individualitou a socializací je v tomto období velice důležité. Tato epizoda života je plna nových atraktivních možností. Mladé, stojící na prahu dospělosti, v mnoha případech provází nezkušenost a nerozvážnost. Život před sebou však vidí jako výzvu (Vágnerová, 2007).

1.3.1.1 Profesní role v časně dospělosti

V období časně dospělosti prochází člověk velkými změnami. Společnost přestane tolerovat experimentování v profesní oblasti a vyžaduje aktivní zapojení do pracovního procesu. Proto si mladý dospělý osvojuje vybranou profesi, která může být postupem času rozvíjena a upravována. Zpravidla ho však provází celý život. Práce se pro něj stává aktuálním problémem života. Osvojení profesní role je psychosociálním základem pro dospělost. Člověk dokazuje společnosti, že je připraven přijmout odpovědnost a povinnosti, které ho v budoucnosti čekají a přijímá novou osobní identitu (Langmajer, Krejčířová, 2006).

Pro nové zaměstnance je nepochybně důležitý náhled do budoucnosti své kariéry. Dosažení vyššího platového ohodnocení a uznání je možné však pouze s kariéřním vzestupem. Proto zaměstnavatelé či organizace připravují plán kariéry zaměstnanců, který je má motivovat a využít, co možná nejvíce jejich schopností. Kariéra však neznamena pouze kariéřní vzestup v jednom zaměstnání, nýbrž více pracovních zkušeností jdoucích za sebou, které z uchazeče o další zaměstnání dělají perspektivní osobu (Nakonečný, 2005).

Lidé mladší dospělosti vidí ve svém zaměstnání naplnění svých nejzákladnějších psychických potřeb. Jak již bylo zmíněno, tak mezi ně patří potřeba otevřené a perspektivní budoucnosti, potřeba seberealizace, samostatnosti, získání nového smyslu života a nezávislosti, vyhledávání a ukotvení nových sociálních kontaktů a nakonec potřeba získání nových zkušeností, neustálých životních či profesních změn (Vágnerová, 2007).

1.3.2 Charakteristika střední dospělosti

Období mezi 30 a 45 rokem se dle vývojové psychologie označuje pojmem střední dospělost. Lidé ve střední dospělosti dosahují na vrchol své výkonnosti, celkově se stávají relativně stabilními a jejich životní hodnoty dostávají pevný základ (Langmajer, Krejčířová, 2006).

V tomto věkovém rozhraní nejsou tak významné životní mezníky, které by jej ohraničovaly od nadcházejících nebo již proběhlých etap, proto je přesné vymezení velice individuální a nesnadné. Ve středním věku je důležité, na kolik let se subjektivně jedinec cítí. Dle výzkumu je věk o 10 až 15% nižší než skutečný. Prioritou středního věku je především udržení harmonických mezilidských vztahů, nejen s rodinou, ale i společností. Ta očekává zvládnutí všech sociálních i životních rolí a to proto, že výkonnost, zodpovědnost a získané kompetence dosahují vrcholu. Profesionálním cílem je získání zaměstnání, které odpovídá vzdělání a subjektivnímu očekávání jedince. Je to období takzvané vrcholné zralosti a získání posledních šancí jako je například mateřství nebo manželství. Člověk ve středním věku si plně uvědomuje dosažení vrcholu svých sil. Je si však také vědom toho, že po stoupání přichází pozvolný pád, tedy přechod z mládí do stáří neboli krize středního věku (Vágnerová, 2007).

1.3.2.1 Krize středního věku

Krize středního věku je nedílná součást střední dospělosti. Je považována za velmi výraznou transformaci lidské duše. Nastupuje pozvolna bez přímých příznaků, které mají ohnisko vzniku v nevědomí. V krizi si lidé začínají uvědomovat, že se dostali od narození po pomalém vzestupu na vrchol svého života a nyní už budou jen klesat ke konci, tedy smrti. Začínají přemýšlet o konečnosti bytí a neuskutečnění svých životních vizí. V tomto věku je velice důležité přijmout ztrátu svých dosavadních priorit a nepropadat přitom beznaději. Člověk v krizi neustále řeší existenciální otázky nejen o sobě, ale také o svých rodičích či dětech. Je pro něj velice obtížné nadchnout se pro nové věci, jelikož všechna poprvé jsou již minulostí. První lásky, první prohry, seznámení, experimenty jsou pryč a život mu začíná připadat nudným. (Říčan, 2004)

Tuto krizi v mnoha případech provází frustrace, deprese, úzkost, náladovost nebo změny chování. Jako prevenci si lidé musí uvědomit, že mají žít se stejným nadšením jako dříve. Věřit, že krize je pouze přechodné období, kterému mohou vlastními silami čelit. Uvědomit si nové hodnoty a způsoby jejich dosažení. Zvolnit životní tempo, snížit nároky a více času věnovat vlastní osobě. Upřednostnit koníčky před prací a především,

brát druhou polovinu života, jako výzvu ke změnám ve všech směrech bytí (Hrdlička, 2006).

1.3.2.2 Profesní role ve střední dospělosti

Ve střední dospělosti dosahují schopnosti a kompetence zaměstnance svého vrcholu, stabilizují se a někdy i dále rozvíjí. Proto se od zaměstnanců v tomto věku očekává odpovídající profesní pozice, ve vztahu k absolvované praxi, v oboru a převzetí vedoucích funkcí. Nejen, že lidé začínají přehodnocovat svůj osobní význam v profesi, ale celkově se jejich pohled na dosavadní život i priority mění. Začíná nelehké období a to uvědomění si svých osobních limitů. Lidé pozvolna přichází na to, že dosažená profese neodpovídá očekávané a soustředí svůj čas do jiných hodnot, mezi které patří například rodina či volný čas (Vágnerová, 2007).

Dalším důležitým sociálně-psychologickým aspektem profesní role ve střední dospělosti je pracovní spokojenost. Tento pojem je těsně spjat s pracovním výkonem na pracovišti a dokáže i částečně charakterizovat místní klima. Pokud je pracovní spokojenost nízká, klesá i motivace, výkon a kreativita. Proto je prostředí, ve kterém se zaměstnanec nachází určující pro jeho další potenciál a pracovní budoucnost (Nakonečný, 2005).

Základní psychické potřeby se vzrůstajícím věkem odlišují od potřeb mladších generací. Mezi hlavní změny patří potřeba určení účelnosti vykonávané práce a postoj k seberealizaci. Ten se projevuje především upřednostňováním komfortu a jistot před potřebou dosažení moci a úspěchu (Vágnerová, 2006).

1.3.3 Charakteristika pozdní dospělosti

V této etapě života se jedinci setkávají s pozvolnými regresivními změnami, neboli stárnutím. Věk vyhraněný pro pozdní dospělost je od 45 do 65 let. Na rozdíl od předešlých vývojových etap má tato určité specifické charakteristiky. Lidé prožívají

najednou hned několik nejzákladnějších životních krizí. Na druhou stranu je pozdní dospělost označována za zlaté období, kdy děti opouští domov, lidé získávají zpět volný čas a pozvolna jim ubývají starosti (Langmajer, Krejčířová, 2006).

Na počátku pozdní dospělosti si lidé začínají uvědomovat první patrné fyzické i psychické regresivní změny. Ty s sebou přinášejí únavu a úbytek výkonnosti. Nejsou však tak omezující a významné jako ve stáří. Je velice těžké přijmout fakt, že na některé úkoly vykonávané v práci či v osobním životě, již aktuální výkon nestačí. Důsledkem toho se lidé velice často obávají selhání a přeceňují své síly. Proto je důležitý správný odhad možností a přijetí faktu stárnutí. V tomto věku by se měl také změnit postoj k životu. Jelikož si lidé uvědomují, že je v budoucnu čekají spíše negativní změny, snaží se si více cenit pozitivních věcí. Velice uspokojivý se pro ně stává stereotyp života. Proto také špatně reagují na veškeré změny a jsou rádi za to, co mají a čeho dosáhli. Postupně se mění vztah k odlišným věkovým kategoriím. S lidmi stejné věkové kategorie si rozumí více a s lidmi mladšími naopak méně. Nedílnou součástí pozdní dospělosti jsou změny v postojích. Jednou z těchto změn je postoj ke světu. Ze stárnoucích lidí se stanou pozvolní introverti s nezájmem o okolí. Nejsou již tak zvědaví a nemají zájem o nové zkušenosti. Postupně se zaměří na své pohodlí. Další změna postoje se zaměřuje na vztah k ostatním lidem. Pozvolna se mění mezilidské vztahy a hodnocení lidských charakterů. Navazování nových kontaktů již není tak časté. Poslední změnou je postoj k sobě samému. Jako velký klad v sobě lidé vidí zkušenosti a kompetence získané v průběhu života, potřebné především pro další generace. S věkem také přibývá nadhled a rozum (Vágnerová, 2007).

1.3.3.1 Profesní role v pozdní dospělosti

Vzhledem k tomu, že průměrný věk v naší populaci zaznamenal v posledních letech značný nárůst, je nutné, aby se společnost mladších pracovníků naučila respektovat faktory, které napomáhají starším zaměstnaným k lepší pracovní přizpůsobivosti. Bohužel se v mnoha případech připisují starším pracovníkům taková stigma, jako je: častá pracovní neschopnost, větší úrazovost, malá či žádná iniciativa

k práci a pokles pracovního výkonu. Je zřejmé, že se s vzrůstajícím věkem mění pracovní výkon v zaměstnání. Pracovníci v pozdní dospělosti však naštěstí umí své nedostatky v poklesu fyzických a kognitivních sil kompenzovat jinak. Nepřeberné množství pracovních zkušeností, stabilnější postoj k práci, trpělivost a odpovědnost, jež nasbírali za dobu své praxe, jim zajišťují pracovní statusy, které jsou nezastupitelné a mnohdy i velice prestižní. I když je nezpochybnitelné, že starší zaměstnaní nejsou tak zdární v ovládnání počítačové technologie a přizpůsobování se novým, stále se vyvíjejícím technologiím, existují však i takoví jedinci, kteří mají chuť učit se stále novému a vyhledávají neustále výzvy. Při hledání této iniciativy jsou nejdůležitější postoje sebedůvěry a motivace (Langmajer, Krejčířová, 2006).

Důvodem, proč lidé vykonávají práci, je pracovní motivace. Od klasické motivace, která udává psychologické důvody konkrétního chování, se mnoho neliší. Obě vedou k dosažení cíle, tedy vydělání peněz a zajištění obživy. Očekávání výsledků dané pracovní činnosti je dalším stanoviskem pracovní motivace. A to především ve smyslu, že pracovník splní daný úkol, vynaloží odpovídající úsilí a tím pádem i dosáhne přiměřené odměny za práci. Hlavními činiteli, jež udávají míru pracovní motivace, je pracovní prostředí, výše platu a uspokojení z pracovní činnosti (Nakonečný, 2005).

Postoje k profesi v tomto období jsou různé, zpravidla jsou určeny tím, jakou vývojovou etapou jedinec právě prochází. Blížící se konec profesní kariéry, a tudíž i pozdější odchod do důchodu, mění zcela subjektivní pohled na význam a vztah k práci. V pozdní dospělosti část lidí vidí svou práci jako jediný smysl života. Je to především v takových případech, kdy lidé nemají dostatečné množství zájmů a jiné hodnoty pro ně nemají už očekávaný smysl. Další část lidí velice často podléhá stavům vyčerpanosti, ztrátou zájmu o práci nebo postupnému profesnímu vyhoření. Úbytek sil je v tomto věku stále markantnější a projevuje se ztrátou důvěry ve své schopnosti. Tím pádem klesá sebedůvěra a smysluplnost vykonávané práce, které jsou pro spokojenost v profesi zcela určující (Vágnerová, 2007).

1.4 DOPAD NEZAMĚSTNANOSTI NA PSYCHIKU ČLOVĚKA

Duševní, sociální a tělesné neboli celkové zdraví je to nejcennější, co člověk může vlastnit. Již dlouho je však známo, že stabilita tohoto zdraví je velice křehká. Jedním z jevů, které mohou tuto stabilitu narušit, je negativní životní událost. U těžkých životních událostí rozlišujeme, zda jsou pozitivní či negativní, jaký mají tělesný dopad a jakým způsobem zasahují do obvyklého života jedince. Velmi často ovlivňují také pozdější lidské chování a osobnost. Tyto většinou velmi silné, do života zasahující podněty se nazývají stresory (např. ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, smrt v rodině, osobní problémy, nemoc, atd.) (Buchtová, 2002).

Velký psychologický slovník popisuje stresory jako: „*činitele vnějšího prostředí, jehož dopad na organismus vyvolává stresovou reakci*“ (Hartl, 2010, s. 556).

Na podnět stresorů v zátěžových situacích tělo vydává více energie, než v klidovém režimu. Organismus tuto změnu zaznamená a začne se bránit. V zápětí vyvolá neurohumorální odpověď, která tělu vytvoří účinnou ochranu. Tento obranný mechanismus nazýváme stres (Buchtová, 2002).

1.4.1 Reakce na ztrátu zaměstnání

Ztrátu zaměstnání lidé považují za velmi nepříjemnou životní zkušenost. Jedná se o nedobrovolnou ztrátu pracovního místa u osob, které pracovat chtějí. Ztráta zaměstnání se označuje jako akutně stresující událost, která postihuje různé sféry života. V důsledku ztráty pracovního místa lidé neúmyslně mění své stávající sociální role, vztahy, snižuje se sociální úroveň a mění se obvyklá denní časová struktura. Společnost ztrátu zaměstnání řadí na přední příčky ve škále hodnotící, traumatizující, životní situace (Kebza, 2005).

Při oznámení o ztrátě zaměstnání lidé vykazují nejrozličnější typy reakcí. Mezi nejčastější projevy patří psychický šok, kdy je zaměstnanému oznámeno ukončení pracovního poměru (Buchtová, 2002).

Pokud zaměstnavatel nemá vážný důvod podřízeného propustit, zaměstnaný setrvává další dva měsíce ve výpovědní lhůtě (InzercePráce.cz: Články [on-line]).

Po prodělaném šoku se dostavuje pasivita a rezignace, kdy pracující ztrácí chuť a motivaci k další činnosti. Zaměstnaní ve výpovědní lhůtě si připadají zbyteční a rychle ztrácí snahu a zájem o práci. Dlouhodobě zaměstnaní se většinou nesmíří s náhlou výpovědí, a proto zaujímají obranný postoj. Snaží se objasnit důvod své výpovědi, upozornit na nastalou situaci a vyzdvihnout své dosavadní zkušenosti spolu s „know-how“. V porovnání s ostatními se jeví jako jediná kladná reakce - výzva k nalezení nového zaměstnání. Tuto reakci očekáváme u lidí s nižším věkovým průměrem, nespokojených v dosavadním zaměstnání, hledajících nové výzvy a vyšší platové ohodnocení (Buchtová, 2002).

Se ztrátou zaměstnání se rozbíhá i hledání nového. Pro tyto případy jsou zde úřady práce. Již ve výpovědní lhůtě se může pracovník zapsat do evidence zájemců o zaměstnání, kdy je informován o volných pracovních nabídkách (Integrovaný portál MPSV: Pro občany [on-line]).

1.4.2 Stres

Stresem označujeme stav nadměrného zatížení, bez možnosti úniku. Rozdíl mezi stresovou reakcí a stresem spočívá v tom, že reakci lze vyřešit unikovým mechanismem. Každý stres nemusí být pro tělo škodlivý. Psychologie dělí stres na eustres, který je prospěšný a distres, který lidem naopak škodí (Hartl, 2010).

Důsledkem dlouhodobého stresu se buď tělo přizpůsobí dané situaci, a nebo vyčerpá, v horším případě mu hrozí smrt. Stres může vést i ke stavům deprese. Délka a četnost překonaného stresu je rozhodující při jeho dopadu na duševní zdraví (Buchtová, 2002).

Ztrátou zaměstnání a dlouhodobou nezaměstnaností se mění i citové prožívání jedince, který mnohem častěji kulminuje k depresím, pociťuje pocity úzkosti, strachu a tenze. Velice často se u něj objevují pocity zlosti a vzteku, který mohl vzniknout z neoprávněného propuštění z práce. Propuštěný si klade otázku, proč právě on musel být ten, kdo musel jít z kola ven. Hierarchie hodnot také zaznamená velké změny.

Jednak k společensky uznávaným normám či autoritám, které se staly zklamáním (Vágnerová, 2002).

Dalším velice silným faktorem ovlivňující psychiku člověka, je rozbití časové struktury dne. Činnosti, které v zaměstnání vykonával s určitou pravidelností, se nyní roztříštily a on se potýká s velkým množstvím volného času. To také ovlivňuje celkové vnímání času a nezaměstnaný se přestane těšit na volno, jako jsou víkendy, svátky nebo prázdniny. Život se pro něj stává monotónní. Zhoršení nastává i v schopnosti plánování a rozložení struktury dne (Buchtová, 2002).

1.4.3 Duševní onemocnění

Počátek duševních chorob je starý jako lidstvo samo. Klinický obor psychiatrie, který se touto problematikou zabývá, je však poměrně mladý. Jeho vznik se datuje na přelom osmnáctého a devatenáctého století. Vznik duševních onemocnění popisuje psychiatrie jako výsledek působení vnitřních a vnějších vlivů. Do vnitřních vlivů je řazen genetický základ a do vnějších fyzikální, biochemické, psychologické a sociální působení. Vlivem aktuálního sociálního konfliktu způsobeného například nezaměstnaností se u člověka mohou rozvinout neurotické poruchy, poruchy adaptace nebo úzkost (Bouček et al., 2003).

1.4.3.1 Deprese z pracovní deprivace

Reakce na nechtěnou a nečekanou ztrátu zaměstnání se mnohdy mohou projevit depresí. Deprese se dle psychologického slovníku označuje jako: „*doslovně stlačenosť, hovorově těž chorobný smutek, duševní stav s převládajícími stavy smutku, skleslosti, nerozhodnosti, narůstajícího tlaku, spolu s útlumem a zpomalením duševních i tělesných procesů, ztrátou zájmů a pokleslým sebevědomím, úzkostí, apatií, sebeobviňováním a útlumem. Tento stav je chorobný.*“ (Hartl, 2010, s. 93).

Deprese vzniká v důsledku dopadu nezaměstnanosti na fyziologickou, psychologickou a sociální složku jedince. Pokud deprese přetrvává u nezaměstnaných

dlouhodobě, může negativně ovlivnit somatickou stránku jedince, chování, i celkovou osobnost. Tyto změny nejsou však tak markantní. U každé osoby probíhá srovnání se ztrátou zaměstnání individuálně, liší se věkové skupiny či pohlaví. Celý dlouhosáhlý proces srovnání se s nezaměstnaností se může projevovat maladaptivním chováním. Člověk přestane vyhledávat sociální kontakty, uzavře se do sebe, má pokleslou náladu, úzkostné stavy, je unaven, postrádá sebedůvěru a cítí se být osamocen. V tomto případě jsou velice důležité vyhlídky do budoucna. Ty dodávají jedinci naději a optimismus. Pocit viny ze ztráty zaměstnání, bezmocnost a nezabezpečení rodiny ho naopak dostávají do negativní pozice a jeho deprese se prohlubují. Nejdůležitějším záchranným bodem se pro něj stávají zkušenosti, kvalifikace a podpora v nejbližších sociálních kruzích (Buchtová, 2002).

V nejhorších případech může vést reakce na ztrátu zaměstnání, nezaměstnanost či sílící deprese k sebevražednému jednání. Většinou jde však naštěstí o pouhé volání o pomoc z bezvýchodné situace, které má obvykle šťastný konec. Jedinec se v takové chvíli chová vůči zátěži bezmyšlenkovitě, zkratkovitě a velice impulzivně. Bilanční neboli promyšlené sebevraždy se objevují jen zřídka, a to u starších osob (Vágnerová, 2002).

1.4.3.2 Poruchy osobnosti a chování

Mezi nezaměstnanými osobami se vyskytují jedinci, kteří jsou emočně nestabilní. Narušená stabilita však může postupem času vést k poruše osobnosti či chování. Lidé s emoční disharmonií pak čelí mnoha problémům ve společnosti i běžném životě. Tato skupina se nejčastěji dopouští patologického chování vůči okolí (například trestným činem), ale i vůči sobě (Buchtová, 2002).

Dle psychologie: „*osobnost člověka funguje jako integrovaný celek, který je individuálně typický a ve svých charakteristických rysech i relativně stabilní*“ (Vágnerová, 2004, s. 511).

Osobnost je tedy obrazem chování v určitých situacích, při nichž člověk reaguje na dané podněty. Mezi osoby s poruchami osobnosti patří nejčastěji lidé, kteří špatně

snáší změny a těžce se přizpůsobují, nepřipouští u sebe žádné poruchy, mají neadekvátní reakce na stresující situace, projevuje se u nich maladaptivní chování a jejich stav je relativně trvalý s menšími odchylkami. Do příčin vzniku poruch chování se řadí vlivy biologické a psychosociální (Vágnerová, 2004).

U poruch osobnosti se objevují stavy paranoi, které se vyznačují přecitlivělostí a nedůvěrou vůči okolí. Dále se můžeme setkat s přehnaně introvertním chováním a nezájmem o okolí, což je typické pro schizoidní osobnosti. Neméně obvyklé jsou osobnosti disociální, emočně oploštělé a úzkostné. Vážné poruchy osobnosti mohou vést k suicidnímu chování (Buchtová, 2002).

Změny v chování jsou buď negativní nebo pozitivní. V negativních změnách se mění autoregulace u volního jednání a z člověka se stává pesimista. Člověk pomalu ztrácí schopnosti hospodařit s časem a plánovat aktivity. Těžko si určuje nové cíle a ještě hůř cestu k jejich dosažení. Tento stav lze označit syndromem naučené bezmocnosti. Na druhé straně jsou lidé, kteří svou aktivitu ztrátou zaměstnání zvětšují a jejich úsilí stále roste (Vágnerová, 2004).

1.4.3.3 Poruchy chování vyvolané účinkem psychotropních látek

Osob závislých na návykových látkách rok od roku přibývá. Proto není udivující fakt, že se k tomuto rizikovému chování přidávají i lidé bez zaměstnání a to především dlouhodobě nezaměstnaní. Závislost na návykových látkách je jednou z forem úniku od reality, kterou lidé nespokojeni se svým životem tak rádi uvítají. Negativní pohled na svět spojený s depresemi, stresem, emoční oploštělostí či špatné sebehodnocení bývá většinou rizikové chování kulminující k závislostem. Nezaměstnanost lidem přináší mnoho volného času, bohužel již však žádné rozptýlení. Nejčastěji jsou lidé závislí na cigaretách a alkoholu. Drogová závislost však nezaostává. Mezi nejčastější závislé osoby patří mladí lidé (Buchtová, 2002).

Psychotropní látky mají dvě hlavní vlastnosti. Jedna vlastnost je, že uživatelé vzniká vlivem dlouhodobého a pravidelného užívání potenciální závislost. Do druhé řadíme přeměnu lidského prožívání a vnímání neboli takzvaný psychotropní efekt.

Osoba pod vlivem psychotropní látky vnímá svět zkresleně a nerealisticky (Kalina, 2008).

Vznik závislostí je podmíněn multifaktoriálními podněty. Mezi hlavní řadíme psychické i somatické zdraví a vnější vlivy prostředí, především sociální. Silným motivem pro nezaměstnaného může být potřeba oddálit něco negativního, přijmout něco pozitivního, odreagovat se a získat nové sociální vztahy a kontakty. Lidé náchylnější k užívání psychotropních látek mají změněné vnitřní prožívání. Jsou emočně nestabilní, často podráždění, mají sklon k depresím a celkově mohou být labilní. Velice často správně neodhadnou danou situaci a používají neadekvátní chování. Náchylnější jsou především lidé, kteří se vyskytují v rizikové skupině lidí, společnosti či městském prostředí. Snadná dostupnost drog může riziko vzniku závislosti urychlovat. Velký vliv má bez pochyb také rodina. Pokud rodina neposkytuje zázemí a bezpečí, může mít negativní dopad na své příslušníky. Vnitřní prostředí rodiny přímo souvisí s tendencí užívání psychotropních látek. Dysfunkční rodiny mohou jít negativním příkladem svým dětem, které mohou v pozdějším věku zkoušet alkohol nebo prášky, jako jejich rodiče (Vágnerová, 2004).

1.4.4 Psychosomatická onemocnění

Dle Světové zdravotnické organizace je zdraví definováno, jako „*stav úplné tělesné, duševní a sociální rovnováhy*“ (Novotná, Uhrová, Jirásková, 2006, s. 6).

Pomocí této definice lze tedy říci, že je to stav umožňující uspokojit všechny potřeby člověka. Zdraví tedy není pouze nepřítomnost nemoci nebo porucha organismu, nýbrž absolutní harmonie všech složek člověka. Kontinuální vývoj jedince je podmíněn jak vnitřními, tak i vnějšími vlivy. Do vnějších vlivů se řadí prostředí a životní styl. Lidé s nezaměstnaností jsou však těmito vlivy negativně ovlivňováni, a to se podepisuje i na jejich zdraví. Ztráta práce může mít za negativní následek i to, že člověk ztratí přístup k zdravotním službám (Novotná, Uhrová, Jirásková, 2006).

Proto, aby bylo zdravé tělo, musí být zdravá i psychika. Pokud je však psychika nějakým způsobem narušena, například dlouhodobým stresem, začne trpět i tělo

a projeví se první známky psychosomatického onemocnění. Vznikem a léčbou nemocí vzniklých z emoční nerovnováhy se zabývá psychosomatická medicína. Mezi nemoci podmíněné negativními psychologickými faktory se řadí například nemoci jako: astma, hypertenze, diabetes mellitus, srdeční choroby, gastrointestinální choroby, poruchy příjmu potravy a kožní onemocnění (Buchtová, 2002).

Příznaky somatického choroby mohou být různé. Nezaměstnaní se mohou potýkat s bolestmi hlavy, zad, kloubů či svalů. Obvyklé jsou pocity nechutenství, nevolnosti a svírání žaludku. Mohou se objevit i závratě. To vše způsobuje celkové tělesné napětí, vyčerpanost a pocit životní nepohody (Danzer, 2010).

1.5 DOPAD NEZAMĚŠTNANOSTI NA SOCIALITU ČLOVĚKA

Ztrátou zaměstnání se rozbíhá kolotoč s mnoha obtížemi, jak už psychickými, zdravotními, ekonomickými nebo sociálními. Každý tuto ztrátu přijímá individuálně a každý má jiné vlohy se s ní vypořádat. Jedním z nejhorších dopadů nezaměstnanosti je dopad na socialitu člověka. Nejen, že se přestává vídat s osobami, které znal mnoho let z práce, ale pozvolna se začínou měnit i vztahy, které jsou pro psychiku nesmírně důležité. Ztráta sociální prestiže je pro něj velkou ranou, které se buď postaví čelem, a nebo se jí nechá pohltit. Vznik sociální izolace sebou přináší neschopnost navazovat nové sociální kontakty, především u starších generací. Mladé generace mají větší tendence k životu a s nezaměstnaností se vypořádávají snáze (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005).

1.5.1 Ztráta statusu a sociální role

Dle sociální psychologie sociální status „*označuje pozici (postavení) člověka v sociálním systému*“ (Slaměník, Výrost, 2008).

Tyto statusy získává člověk již od narození například pohlavím, zařazení do skupiny či společnosti. Většina statusů je proměnných, to znamená, že je člověk během svého života získává a formuje. Některé jsou vrozené, například pohlaví a další

získané jako sociální prestiž. Sociální role mají za úkol vykonávat činnosti, které se od statusu společností očekávají (Slaměnik, Výrost, 2008).

Status lze brát také jako spojení šesti bodů, které z něj dělají celek. Tyto body se vztahují na prestiž, moc v zaměstnání, kvalifikaci, velikost platu a životní trend. Pokud dojde k porušení syntézy těchto bodů, status se naruší a může dojít k porušení integrity osobnosti jedince (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005).

Dlouhodobě nezaměstnaný člověk má vlivem delší sociální izolace tendence rezignovat na vidinu lepšího sociálního statusu a ztotožní se s nepracující majoritou. Je to jeden ze způsobů izolace, která ve člověku prohlubuje sociální degeneraci. Změnou smýšlení o sobě samém a světu se nezaměstnanému mění žebříček hodnot, vztah k práci a způsob chování. Vše je způsobeno pracovní deprivací a odcizením od dříve preferované sociální skupiny. Pro roli nezaměstnaného je typická stigmatizace od okolí. Většina lidí předpokládá, že většina nezaměstnaných si může za svou ztrátu zaměstnání samo a nepřikládají vinu společnosti jako celku. Samotná role nezaměstnaného nositele znevýhodňuje a znehodnocuje celkovou osobu. Vlivem nezaměstnanosti lze předpokládat u nezaměstnaných vznik sociálně patologických jevů (Vágnerová, 2004).

Nejčastějším sociálně patologickým jevem je v dnešní době závislostní chování, jemuž jsme se věnovali výše. Mezi další stejně tak rozšířené patří domácí násilí, bezdomovství, sebevražednost, kriminalita a sociopatie (Sekot, 2010).

1.5.1.1 Sociální stigma

Naše současná společnost připisuje statusu zaměstnanosti velmi důležitý význam. Valná většina lidí bere ztrátu zaměstnání jako viditelné znamení lidského selhání. Proto není divu, že lidé pracovní nečinní bývají ostatními stigmatizováni. Stigma je vysvětlováno jako rozdíl mezi tím, čím člověk ve skutečnosti je a tím čím by chtěl být. Všichni ti, kteří pocítují rozdíl mezi těmito dvěma identitami, jsou často stigmatizováni. V odborné literatuře rozdělujeme dva typy stigmatu. První stigma je skryté, tudíž svého nositele nijak nepoškozuje. Pokud by však došlo k jeho odhalení,

stane se z něj stigma zjevné, které již osobu může diskreditovat. Stigma a diskreditace jsou tedy jedny z mnoha důvodů, proč se pracovní nečinní bojí přijmout status nezaměstnaného a distancují se od všeho, co by je mohlo takto identifikovat. Situace vzniklé tímto utajováním pak nezaměstnaní přivádí do stresujících a neřešitelných situací (Mareš, 2002).

1.5.2 Změna rodinných vztahů

Význam rodiny v životě každého jedince plní nezastupitelné místo. Rodina má za úkol vykonávat hned několik zásadních funkcí, bez kterých by se mohla stát narušenou neboli dysfunkční. Mezi základní funkce patří reprodukce rodu, sociálně ekonomické zajištění, každodenní emocionální podpora a sociálně psychologická výchova. Nezaměstnanost se bohužel netýká pouze osoby, která přišla o místo, ale dotkne se i jejího nejbližšího sociálního okolí a tím je rodina. První věc, na které se negativně podepíše, je finanční stránka rodiny. Při ztrátě zaměstnání člena rodiny je důležité, aby si všichni členové rodiny uvědomili, co je pro ně prioritou a zmenšili své výdaje na minimum, především materiální. Změny nenastávají však jen ve finančních kruzích, ale i ve vztazích a nesou s sebou změny sociálních rolí. Příkladem může být ztráta otcovy role - živitele rodiny. Živitel je odpradáвна dominantní role, která má v rodině svou prestiž. Pokud otec ztratí kompetence obstarávat rodinu, jeho role se vymění s výdělečnou osobou a on intenzivně zaznamenává jakousi nepotřebnost a zbytečnost. Také zaběhlé stereotypy rodinného soužití v domácnosti zaznamenají změnu. Neustálá přítomnost jednoho z členů rodiny doma může působit na ostatní členy velice rušivě, o to hůře, pokud je nezaměstnaný muž, který není ochotný podílet se na domácích pracích. Tím pádem vznikají konflikty a napjaté klima, které se jinak než trpělivostí, ústupky a podporou řešit nedá. Zvyk na nové změny rolí v domácnosti vyžadují trpělivost a vzájemnou podporu (Vágnerová, 2004).

Častý výskyt nezaměstnanosti se objevuje i v rodinách, které jsou sociálně znevýhodněny jiným způsobem. V těchto skupinách se dlouhodobá nezaměstnanost stává stereotypem a životním stylem. Hlavní příčina mnohočetné nezaměstnanosti je

prostředí bez pracovních příležitostí nebo místní sociální poměry. Důsledkem těchto nepříznivých vlivů vzniká takzvaná vícegenerační nezaměstnanost, která se dědí z rodičů na potomky. Dlouhodobě negativní prostředí v rodině může ovlivnit chování dětí, výkon ve škole, postoj k práci a celkový postoj k životu. Takto žijící rodiny hospodaří pouze ze sociálních podpor a dávek, často trpí závislostním chováním a jejich život je zahálčivý, bez smysluplných cílů (Dubios, Miley, 2002).

Dalším odvětvím, do kterého nezaměstnanost negativně zasahuje je sňatečnost a porodnost. S rostoucí nezaměstnaností se zvyšuje také věk, kdy páry vstupují do manželství a založí rodinu (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2005).

1.5.3 Sociální vyloučení

Od počátku devadesátých let se spolu s nárůstem nezaměstnanosti začali stále častěji objevovat lidé na okraji společnosti. Nejen, že tyto osoby ztrácejí možnost pobírání stabilních příjmů za odvedenou práci, ale také nemají nabídky kvalifikace v oboru a nemohou se zinteresoovat jako normální občané (Keller, 2010).

Dle slovníku sociální práce termín sociální vyloučení „*označuje obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyť*“ (Matoušek, 2003, s. 217).

Lidé sociálně vyloučení se neúčastní trhu práce a jsou většinou izolováni spolu s podobně znevýhodněnými občany na kraji společnosti. Izolace mimo společnost v sociálně vyloučených lidech zanechává pocit, že již nemají v normálním světě místo. Nezaměstnanost je jednou z mnoha příčin sociálního vyloučení. Většinou se k ní přidružují takové faktory jako: nízké sebevědomí, špatný zdravotní stav, nedostatečné vzdělání, dysfunkčnost rodiny, atd. (Matoušek, 2003).

1.5.4 Změna životní úrovně

Mezi nejzávažnější dopady nezaměstnanosti na život jedince a jeho rodinu, je bez pochyb snížení životní úrovně. Rodina je bez příjmu nucena žít pouze z podpory v nezaměstnanosti, či sociální podpory, která je stanovena ministerstvem práce a sociálních věcí dle aktuálního vymezení životního minima. Snížení životního komfortu se však nemusí stát v nezaměstnanosti pravidlem. Vyskytují se i případy, v kterých lidé nepocítují rozdíl mezi sociální podporou a výdělkem z vykonávané práce. Tudíž jim nezaměstnanost nezpůsobuje takové životní újmy. Posuzování a citlivost na změny životní úrovně jsou ve všech případech velice individuální, jelikož i zaměstnaní lidé mohou žít v bídě a nezaměstnaní v komfortu. Na snížení životní úrovně jsou nejnáchylnější především dlouhodobě nezaměstnaní. Ti se v důsledku nedostatku peněz nemohou plnohodnotně postarat o svou rodinu a uvádí ji i sebe do finančních dluhů. Obecně platné pravidlo uvádí, že čím déle člověk setrvává ve stavu nezaměstnanosti, tím se jeho existenční a finanční situace zhoršuje. Lidé, kteří nárok na podporu nemají, jelikož nesplňují podmínky pro její udělení nebo vyčerpali dobu, po kterou je podpora přiznávána, mohou pobírat už jen takzvané životní minimum. Získání životního minima s sebou však přináší finanční a majetkové přezkoumání žadatelů. Nedostatek finančních prostředků často přiměje nezaměstnané přijmout jakékoliv i hůře placené zaměstnání (Mareš, 2002).

1.5.5 Nezaměstnanost a reprodukční chování

Negativní dopady nezaměstnanosti ovlivňují v mnoha případech i reprodukční chování lidí. Tento jev je pozorován především u žen, které si vybírají status matky jako kompenzaci za negativně stigmatizovaný status nezaměstnaného. Navíc pobírají peněžitou pomoc v mateřství, která jim zajistí obživu po dobu mateřské dovolené. Dalším aspektem těhotenství je znovunalezení smyslu života, který lidé bez práce často postrádají. Proto, je u nezaměstnaných žen procento potratů velmi nízké. Užívání antikoncepčních prostředků a metod ženy obvykle omezí či ukončí. Nejen proto,

že v současné době je antikoncepce v nezaměstnanosti finančně špatně dostupná, ale především proto, že ženy děti chtějí. Dalším neméně důležitým dopadem nezaměstnanosti na život lidí je odkládání sňatečnosti či vzrůstající průměrný věk novomanželů. Provázanost mezi těmito dvěma jevy však není prokázána (Mareš, 2002).

2. CÍL PRÁCE

Definování problémů a výzkumných cílů

Nezaměstnanost je v současné době v naší zemi velice aktuální téma. Vzrůst počtu lidí bez práce se vyšplhal na 6,6%. Ztráta zaměstnání a následně hledání nového může potkat všechny, bez ohledu na pohlaví, věk, zkušenosti či postavení. Každý však tuto životní změnu vnímá a snáší velice individuálně. Nezaměstnanost se odráží různorodě, především na psychickém, ale i sociálním citění a chování lidí. Odlišné psychosociální dopady nezaměstnanosti lze sledovat a porovnat u třech základních etap dospělosti, kterým se práce věnuje.

1. Cílem práce je zjistit, jak se nezaměstnanost podepisuje na běžném životě dospělých lidí.
2. Nalézt zásadní rozdíly ve vnímání nezaměstnanosti, v třech věkových obdobích dospělosti.
3. Zjistit, ve kterých obdobích dospělosti se lidé potýkají s nezaměstnaností lépe či hůře.

Stanovení výzkumné otázky

Jak se nezaměstnanost podepisuje na životě respondentů?

3. METODIKA

Pro naplnění cílů práce byl použit kvalitativní výzkum ve formě nestandardizovaného, narativního rozhovoru.¹

Hlavním parametrem při výběru respondentů byl věk, pohlaví, minimální délka nezaměstnanosti 6 měsíců a evidence na úřadu práce. Náhodným výběrem byli vyzpovídáni respondenti z těchto věkových kategorií: mladí lidé od 18 do 26 let, lidé středního věku od 30 do 45 let a lidé staršího věku od 45 do 60 let.

Vyhledávání respondentů a následný sběr dat byl časově velice náročný. Délka jednoho rozhovoru se pohybovala okolo 30 - 40 minut. Schůzky s respondenty probíhaly na klidných místech, převážně v domácím prostředí. Vzhledem k tomu, že toto psychosociální téma je velice citlivé a dotýká se osobní sféry života respondentů, bylo získání potřebných informací obtížné.

Při zpracování výsledků byla zachována autentičnost vyprávění a opis byl sepsán bez jazykové korektury. Pro splnění cílů práce byly vypsány pouze důležité a použitelné části vyprávění. Rozhovory byly vedeny pomocí těchto okruhů:

- 1) můj život před ztrátou zaměstnání
- 2) změny v mém životě po ztrátě zaměstnání
- 3) dopad nezaměstnanosti na mou psychiku
- 4) dopad nezaměstnanosti na mé blízké okolí.

Respondenti jsou uvedeni pod falešnými jmény, jejichž počáteční písmena (A,B,C) určují odpovídající věkovou skupinu. Důležité informace ve vyprávěních jsou zvýrazněny tučně. Na konci rozhovorů je uvedena tabulka klíčových informací vyplývajících z rozhovoru, která bude dále analyzována v kapitole diskuze. Výsledky uzavírá shrnutí zjištěných informací a jejich následná analýza.

---

¹ Narativní rozhovor se používá v biografickém výzkumu. Technikou narativního rozhovoru je povzbuzování k volnému vyprávění, jemuž určíme předmět a zároveň se hledáme subjekt. Tato technika se používá při prověření subjektivní významové struktury životních událostí. (Hendl, 2005)

4. VÝSLEDKY

4.1 Mladší věková skupina 18-26 let

Respondent č. 1 : Anděla

Věk: 26 let

Rodinný stav: vdaná

Počet dětí: 1 (4 roky)

Doba nečinnosti: 13. měsíců

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Anděla vypráví:²

O sobě:

„Přišlo to jak blesk z nebe. *(zasměje se)* Vždyť to znáš, nikdy nevíš, co se může stát a tak jsem byla těhotná. *(smích)* Nečekala jsem to, ani jsme to neplánovali, ale potrat jsem hned vyloučila. Když jsem otěhotněla, bylo mi 21. Už jsem měla odpracováno, takže jsem s podporou v mateřství neměla problém. Od porodu jsem zůstala tři roky doma. **Jenže do práce se mi nechtělo, tak jsem se s manželem dohodla, že malej nepůjde do školky a já s nim doma ještě zůstanu. No to jsem netušila, jak jsem si zavařila pod kotlem, protože na moje místo dali hned někoho jiného.**“

O nezaměstnanosti:

„**Už jsem v té fázi, že bych práci potřebovala, ale s malým děckem někam se dostat?** Přijde mi, že to všichni vidí jako břemeno nebo handicap nebo co. *(rozčílí se)* Už mě to štve, ne opravdu, mám toho plný zuby. Mám vystudovanou hotelovku. V tom je možná ten kámen úrazu. Manžel dělá dealera hygienickejch potřeb, takže bývá často pryč. **Je mi to líto celkově. Manžel furt musí někam jezdit a já si přijdu, jako že jsem neschopná.** *(zesmutní)* Nevydělávám žádný peníze a podporu už taky nemám, je

---

² Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

to na něm. **Přála bych si práci, ale dát malýho do školky, a to věčný chození po nabídkách, kde mě nakonec stejně odmítnou.** *(rozčílí se)* **Mě už to tak leze krkem.**“

O vztazích:

„**Poslouchej, mě je doma dobře, práci si vždycky najdu.** Ty to ještě neznáš, protože nemáš dítě, ale věř mi, že je to těžká dřina. **Já se nenudím.** Bydlím s našima v jedný vesnici, takže, když nevím co, jdeme na návštěvu a celkově chodíme po známých. To víš maminy s děčkama. *(zasměje se)* **Co mě opravdu mrzí, je ale manžel. To, že já jsem ta, co nic nedělá. Já vím, že je to blbost, že se starám o domácnost, ale i tak je to takový...**“

O plánovaném těhotenství:

„**Přemýšlim nad tím, že kdybychom si pořídili druhý dítě, tak by se všechno usnadnilo.** *(odmlka)* No a ne? Poslouchej, já už tak jsem doma a starám se o malýho, tomu budou za chvíli tři roky a bratříček nebo sestřička by mu určitě nevadili a mě taky ne. *(smích)* No uvidíme. Muž se do toho nehrne, ale já mu domluvim. *(smích)* **Ale ne, poslouchej, děti by vyrůstaly spolu a já bych mohla s oběma bejt doma.** A až by mi skončila druhá mateřská, tak bych klidně mohla jít do práce, protože mamka už bude v důchodu a mohla by je hlídat.“

Tabulka 3 - Shrnutí zásadních informací – Anděla - zobecnění

Liminalita³	<ul style="list-style-type: none"> • mateřství. • konec mateřské dovolené.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • negativně. • má potřebu hledat nové zaměstnání.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • mrzí ji finanční nesoběstačnost a neúspěch u pohovorů. • pokles sebevědomí.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • je finančně závislá na svém okolí. • stará se o domácnost. • chtěla by druhé dítě.
Stigma⁴	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • vliv nezaměstnanosti na reprodukční chování.

Tabulka 3 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

³ Hendl vysvětluje liminalitu jako „přechodný stav mezi dvěma rozdílnými sociálními stavy jedince, které má určité znaky.“ (Hendl, 2005, s. 179)

⁴ Dále Hendl uvádí, že „*stigma* je stav kdy se jedinec dostává do pozice, kdy ztrácí svojí normální pozici a klesne do pozice, která není běžná.“ (Hendl, 2005, s. 179)

Respondent č. 2 : Anna

Věk: 22 let

Rodinný stav: kohabitace

Počet dětí: 0

Doba nečinnosti: 7. měsíců

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Anna vypráví:⁵

O nezaměstnanosti:

„Tak našla jsem si nového přítele a s tím jsem odjela na půl roku do Itálie za práci. Školy jsem nakonec nechala, ale nemrzí mě to. **No a od té doby, co jsme se vrátili, tak jsem vlastně nezaměstnaná a takhle mi to teď i vyhovuje.** *(vysvětluje)* Tak teď koms vlastně furt sháníme nějakou práci, hlavně v Kanadě. **No prostě mi přijde zbytečný shánět nějakou práci tady, když vim, že třeba za měsíc nebo za dva odjedem** a hlavně tady za ty peníze pracovat? Bída.“

O finanční situaci:

„**Tak žiju z těch peněz, z části co jsem si vydělala tam a děda mi ještě něco posílá** a něco mi taky platí přítel. On práci má, ale už jsem si říkala, už je mi to jako blbý i skrz toho dědu aj skrz toho přítele, že mě takhle živí. Zatím mi ty peníze docela stačej.“

O volném čase:

„**Je to, jako bych měla prostě prázdniny.** Dělam si, co chci, o víkendu jdu vždycky někam zapařit. Přes den jsem většinou na facebooku u počítače, počkám, až přítel přijde z práce, pak jsme spolu. Mám čas na známý, na rodinu, kterou jsem dlouho neviděla. **Tak zatím mám furt co dělat, tak.** *(říká s nadšením)* Já si myslím, že kdybych byla třeba sama, tak se nudím, ale vzhledem k tomu, že vlastně chodím s přítelem, takže prostě mám furt co dělat. Když on je pryč, tak já si udělám svoje věci,

---

⁵ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

třeba zajdu za mamkou nebo za bráchama nebo za nějakějma známejma nebo jsem doma.“

O sobě:

„**Jó mám se dobře, jako prase v žitě.** (*zasměje se*) Né, to kecám, těším se, až pojedem zas, tady nechci bejt tak dlouho. Čechy jsou krásný, ale odsad' poad'. Tady ty pracovní cesty jsou super. Vím určitě, že takhle, jak žiju teď, bych žít rozhodně nechtěla jako celej život.“

Tabulka 4 - Shrnutí zásadních informací - Anna- zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • návrat z pracovního pobytu v Itálii.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • pozitivně. • má potřebu hledat nové zaměstnání.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • nepocítuje žádné změny v psychice. • cítí se dobře. • Mrzí ji finanční nesoběstačnost.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • rodinné vztahy jsou v normálu. • je finančně závislá na svém okolí. • domácnost sdílí s přítelem.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • finanční i materiální závislost.

Tabulka 4 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 3 : Alan

Věk: 23 let

Rodinný stav: svobodný

Počet dětí: 0

Doba nečinnosti: 18. měsíců

Vzdělán: odborné učiliště

Alan vypráví:⁶

O nezaměstnanosti:

„**No, tak je to super dovolená, co ti budu povídat!** *(říká nadšeně)* Přestal jsem chodit do práce, kvůli tomu, že byly prázdniny. **Nechtěl jsem pracovat, když ostatní byli doma.** Tak jsem dal výpověď a jsem doma, no! *(vysvětluje)* **Už je to asi 8 měsíců, tak víš jak, nestěžuju si.** Na pracáku to bylo hustý, dávali mi strašný práce. Tak jsem jezdil akorát pro razítka, řekl jsem, že tu práci neumím a dovezl jsem jim to ukázat. Hledali mi samý kokotiny. **No, tak v kravíně pracovat nebudu.**“ *(říká rozčileně)*

O vztazích:

„**Ted' jsem u našich. Mamka je v pohodě, tý to nevadí, že jsem doma.** Táta, ten není doma a jezdí jen na víkend, **tak drážkuje, vid', to je jasný, ale mě to nesere.** *(říká smířeně)* Tak víš co, bral jsem půl roku podporu, tak peníze jsem měl, to mi v pohodě stačilo a teď šetřím. Co je ale blbý, nemám na to si koupit normální věci.“

O volném čase:

„**Hale spim do dvanácti, pak si uvařím, hraju na počítači a večer jdu na pivo.** Chodím do hospody, ven na fotbal... **Mě nic nechybí, hale.** Někdy je teda nuda, ale tak vždycky se někdo najde. Prostě pohoda. No, někdy jsem dojel mamce pro nákup. A k mekáčovi.“ *(zasměje se)*

---

⁶ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

O sobě:

„**Jako práci si najdu-někdy, toho se nebojím.** Až mě to přestane bavit.*(smích)*
Nebo teda aspoň nějakou brigádu. Tak, teď mi to vyhovuje, nevím, co bude za rok vid',
ale chtěl bych konečně nějakou normální práci, ne jako ve dřevoně.“

Tabulka 5 - Shrnutí zásadních informací – Alan - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • podání výpovědi.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • pozitivně. • nemá potřebu hledat novou práci.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • žádný, cítí se dobře.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • s přáteli se stýká stále stejně. • v rodině má rozepře pouze s otcem. • postrádá dostatek finančních prostředků. • přítelkyni si nehledá.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • finanční i materiální závislost na rodičích. • neschopnost plnohodnotně vyplnit volný čas.

Tabulka 5 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 4 : Alex

Věk: 25 let

Rodinný stav: svobodný

Počet dětí: 0

Doba nečinnosti: 12. měsíců

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Alex vypráví:⁷

O nezaměstnanosti:

„Jsem zaregistrovaný na úřadu práce, ale nechodí mi ty nabídky práce. A podpora mi taky nechodí, **protože jsem neodpracoval rok za svůj život.** (*zasměje se*) Nejdýl jsem pracoval asi osm měsíců. Školu mám obráběckou a obchodníka. **Už nepracuju zhruba rok.** Jednou mě taky vyřadili z registru, protože jsem tam přišel o den dýl a pak jsem si to platil, byla to asi tisícovka měsíčně, po půl roce. **Ono to může vypadat, že se práce bojím, ale to tak není. Prostě musí být dobře platově ohodnocená, ale v Česku to prostě není.** Nezaměstnanost je to nejlepší, co může bejt, protože můžeš dělat práci na černo a nemusíš být nikomu zavázaná a nemusíš chodit do práce a děláš občasné práce a vyděláš si víc než normálně. **Vždy, když jsem opouštěl své zaměstnání, byl jsem nejšťastnější člověk na světě, protože jsem zase cítil tu volnost.**“

O vztazích:

„Zatím bydlím, teda krom doby, kdy jsem byl v Praze doma s mamkou. (*zamyslí se*) V Praze jsem bydlel s kámošem, když jsem tam pracoval. No, to byla hrůza! **No a mamce vadí, že nepracuju, no,** ale tak ona to chápe, já ji беру. Já kdybych pracoval, tak bych taky neměl rád lidi, co nepracujou a válejí se. (*odmlka*) No, ona furt: Najdi si práci! (*zasměje se*) Ale já furt něco dělám. Já беру svý koníčky jako práci. (*vysvětluje s nadšením*) A ostatní, jako mí kámoši, mi závidijou strašně, furt se ptají,

---

⁷ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

kde беру peníze a takový, ale mám kolem sebe dva tři lidi, co jsou úplně v pohodě.“
(zakývá hlavou)

O sobě:

„**Já jsem vlastně šťastnej**, dělám si to, co chci a tím, že to беру, jako práci, se zdokonaluju. Denně vstávám v sedm hodin, jdu na bazén, pak přijdu domů, uvařím si na celý den, jdu si zacvičit, pak se věnuju svým koníčkům, pak přijde mamka z práce, kecáme, občas koukám na telku a pak je večer, tak si koupím víno nebo pivo a začnu něco tvořit a dělám krásná videa. *(říká s nadšením)* Ale moc často nepiju, jednou, maximálně dvakrát týdně. **Já jsem měl stresy jenom v práci.** *(zváží)* Jak žiješ a pracuješ furt jen v noci. Jo to jsem neřikal, co? *(pozastaví se)* Dělal jsem noční směnu hlídače v Praze. **Pak jsem pocíťoval, že se měním a tak jsem si řekl, buď práce a nebo moje zdraví psychický,** tak jsem se na to vysral a od té doby žiju jako král. **Mí přátelé mi vlastně závidí moji stále dobrou náladu.** Když se kouknu na facebook, tak přemýšlím, že si je odstráním, už jen kvůli tomu, že na mě působí negativně.“

Tabulka 6 - Shrnutí zásadních informací – Alex - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • negativní zkušenost v zaměstnání a následná výpověď.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • velice pozitivně. • nehledá si nové zaměstnání.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • kladný, je šťastný.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • cítí se být volný a bez závazků. • matka mu vyčítá nezaměstnanost. • peníze nepostrádá. • omezil počet kamarádkých vztahů.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • sociální izolace.

Tabulka 6 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

4.2 Střední věková skupina 30-45 let

Respondent č. 5 : Bára

Věk: 39 let

Rodinný stav: vdaná

Počet dětí: 0

Doba nečinnosti: 12 měsíců

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Bára vypráví:⁸

O vztazích:

„No... maximálně mi chybí kontakt s lidma, to uzavření se doma je nervy drásající. Nehledě na to zhoršení vztahů mezi jako těma partnerama. Když jste od rána do večera spolu, tak je to nervy drásající. Myslím, že neznám žádný manželství, který by to po takový době, jakoby ... ustálo. Zůstala jsem sama, jenom teda s partnerem v baráku, jako né, že se hádáme, ale asi si nemáme co říct a já už samozřejmě nutně potřebuju práci.“

O nezaměstnanosti:

„Doma jsem něco málo přes rok. *(přemýšlí)* Vždycky jsem měla práci a nikdy se mi nestalo, že bych byla nezaměstnaná. Hrozný, hrozný. Samozřejmě je hrozný, to že v tomhle věku už se tak nechytáme, jo, protože jazyková bariéra. Jo, i když si myslím, že spousta lidí v České republice nezná jazyky, tak přece jenom ty zaměstnavatelé na těch jazykách trvaj. Tak ty nemáme a neumíme taky s počítačem. Jo, jako se nemůžu rovnat s mladšíma, co se týče počítače. *(vysvětluje)* **Když člověk jde na nějaký výběrový řízení, tak handicap: věk, handicap, jazyk a ty počítače.** No úřad práce, to je prostě naprostý mínus, to vůbec neslouží svému účelu. *(rozčílí se)* Ani jediný výběrový řízení mi oni nenabídli. Ani jednou mi neřekli, hale, zkuste to támhle, nikdy. To si hledám sama.“

---

⁸ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

O denním programu:

„No můj denní program? **Ten se maximálně změnil, uklízím, starám se o zvířátka, uklízím, starám se o zvířátka...** Jako já, jsem skončila školu a šli jsme do práce. Člověk byl pořád v práci, jako já, neznám nic horšího než sedět doma. Jako věřím tomu, že se postupem doby dopracuju do toho, že budu sledovat ty stupidní seriály, protože jako, co venku prší, nemáš co dělat, doma už máš uklizeno. No, tak sedneš k té televizi a koukáš na ten stupidní seriál.“

O sobě:

„**Už se to i začalo projevat. Nestarám se tak o sebe. Stloupla jsem, jo... Nemám zájem o nic. Nechodím nikam, protože nemám s kým.** Hrozný, hrozný já už jsem opravdu zoufalá. Když dvakrát vám z výběrového řízení napíšu, že o Vás nemám zájem nebo se ani neozvou, tak **člověk jde dolů a začne o sobě pochybovat.** Neznám nic horšího. **Prostě pro naši generaci, která je opravdu zvyklá prostě tu práci mít, je to jako neskutečný. Nemůžu si na to zvyknout.**“

Tabulka 7 - Shrnutí zásadních informací - Bára- zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • pracovní výpověď.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • negativně.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • snížené sebevědomí. • stavy beznaděje. • snížený práh sebedůvěry. • zanedbává se. • cítí, jak jí nezaměstnanost otupuje.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • postrádá kontakt s přáteli a okolním světem. • neví, co s nově nabytým volným časem. • změna ve vztahu s partnerem.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • sociální izolace.

Tabulka 7 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 6 : Beáta

Věk: 37 let

Rodinný stav: vdaná

Počet dětí: 4

Doba nečinnosti: 2 roky

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Beáta vypráví:⁹

O nezaměstnanosti:

„**Já jsem byla na mateřský a pak jsem přešla na pracák.** Jako, když to řeknu... tak se ke mně chovaj pěkně, ale nabídky práce mi nedávaj. No, protože ta práce není. Já se hlavně koukám doma na počítače na nabídky.“

O vztazích:

„Mám účetnictví a počítačovej kurz. Ale je to aspoň, že to člověku zvedne sebevědomí, že aspoň něco dělá. **Seznámil se s novými lidma, který maj podobnej problém. Jo, takže jsme si tam o tom povídali společně, že máme ty a ty problémy. Vadí mi, že jsem se odcizila od rodiny, protože děti maj školu, manžel práci a já jsem doma. (zesmutní)** Jako nemůžu říct, že se doma nudím. Nenudím se. **Mě hlavně chybí jako příjem do rodiny. Prostě jedem na hraně a občas pod hranou a nemáme peníze.**“

O beznaději:

„No a pak mi vadí, když se hlásím někam na tu práci, třeba na blbou prodavačku a oni mi řeknou, že na to nemám kvalifikaci. Tak já si říkám, tak s maturitou, i když dodělávanou, nemám kvalifikaci na prodavačku? Třeba chlap mi povídá, tak co odepsali ti a já říkám jo, a berou tě a já říkám ne, a on, proč se raduješ a já říkám, protože z dvaceti mi jeden odepsal, že mě nechce, ale aspoň to čet. **Jo, já už říkám, jestli budu ještě tak půl roku na pracáku, tak skončím v Jihlavě. No, zlatej**

---

⁹ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

blázelec v práci. Čím dýl je člověk na pracáku, tím si připadá víc méněcnej. A opravdu těžko se pak hledá ta práce. Já už nemám ani to sebevědomí.“

O sobě:

„Je to prostě hrůza, nikomu bych to nepřála, kdo to nezažil, tak ani tomu největšímu nepříteli bych nepřála, aby byl bez práce. Protože je to prostě tak ponižující a prostě nemám tu podporu, protože každéj mě vidí, že jsem ta lehkoživka, která nechce pracovat, ale já pracovat chci, ale nemůžu tu práci najít. Tak najdou se lidi, co prostě pracovat nebudou, ale proč to má pak odnést ženská, která je se čtyřma dětma. Takže je to na prdlačku.“

Tabulka 8 - Shrnutí zásadních informací – Beáta - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • konec mateřské.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • negativně.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • snížené sebevědomí. • stavy beznaděje. • snížený práh sebedůvěry.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • odcizila se od rodiny. • postrádá příjem.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • sociální izolace. • pokles životní úrovně. • ztráta sociálního statusu.

Tabulka 8 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 7 : Bronislav

Věk: 40let

Rodinný stav: rozvedený

Počet dětí: 2 děti (19 a 13 let)

Doba nečinnosti: 2 roky

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Bronislav vypráví:¹⁰

O nezaměstnanosti:

„**Přijít o práci bylo asi to nejhorší, co mě mohlo potkat.***(mluví se sklopenou hlavou)* Bylo to hrozný. *(dlouhá odmlka)* Tak nejdřív všechno začalo tak, že se u nás ve strojírnách snižovaly stavy. Já samozřejmě, jak jinak, jsem byl jeden z těch mála, kterej musel odejít. No jo no... *(povzdychne)* To odstartovalo všechno. Já ale peníze nutně potřeboval, že jo... Děti ve škole.... Manželka sice práci měla, jenže já ne. Bylo to hrozný. **No, živitel rodiny, že jo...** Tak jsem byl na pracáku, ale to bylo úplně k ničemu! *(zvolá)* Prostě práce nebyla.“

O alkoholu:

„No, jenže... *(povzdychne)* Ve strojírnách jsme byli s klukama dobrá parta a o pauzách jsme chodili do kantýny. No, co myslíte, jak to vypadalo? **Vždycky měl někdo ve skřínce schovanou flašku.** *(pousměje se)* Bylo to normální. Tam pil každý. *(zvolá)* Prostě odsad' odejít, to bylo pro mě hrůza. Nevěděl jsem, co dělat přes den a vůbec prostě, co dělat... Tak jsem s klukama chodil aspoň do baru, někdy jsem tam na ně čekal, jo... **Zůstával jsem tam poslední, protože jsem nemusel vstávat do práce....** *(přemýšlí)* Prostě jsem si tam připadal dobře...mezi lidma. Nikdo mi nenadával, bez starostí, svobodnej....“

---

¹⁰ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

O vztazích:

„No, bohužel to všechno dopadlo tak, že se se mnou manželka rozvedla. *(říká vyrovnaně)* Víte, já se jí asi moc nedivím, ale momentálně mám přítelkyni. Jezdím za ní do Třeboně. **Kluk je na mě naštvanej.** *(zesmutní)* Malej z toho našťestí nemá ještě moc rozum a aspoň ten mě má za tátu. Je mi to tak líto... **Ted' bydlím u našich v bytovce a pomáhám jim třeba na zahradě, prostě, co je potřeba.** Víím, že se za mě máma stydí, vidím to na ní, ale dělá, jako by nic, hlavně před tetou. **Mezi lidmi moc nechodím,** jednak už se to o mně ví, že hodně piju a nemám rád, když na mě tak blbě koukaj. Do baru bohužel cestu najdu vždycky...“

O sobě:

„Tak jsem takhle dopad no... **Víte, já byl dvakrát ve Dvoře, ale nejde to,** ale né ted' je to lepší, zas o něco. **Práci bych chtěl, ale copak mě někdo vezme?** Já bych jen chtěl, aby ty kluci se mnou mluvili a byli rádi. **Aby bylo všechno normální.**“

Tabulka 9 - Shrnutí zásadních informací – Bronislav - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • pracovní výpověď. • léčba závislosti na alkoholu.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • negativně.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • cítí se být osamocen. • častá špatná nálada. • stavy úzkosti a beznaděje.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • bydlí u rodičů. • s manželkou se nestýká. • do společnosti chodí nerad. • se syny se snaží udržet vztahy. • má novou přítelkyni.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • závislost na alkoholu. • sociální izolace. • ztráta sociální role i statusu. • stigmatizován od okolí. • rozpad rodiny.

Tabulka 9 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 8 : Bogdan

Věk: 30 let

Rodinný stav: ženatý

Počet dětí: 2 (4 a 8 let)

Doba nečinnosti: 5 let

Vzdělání: odborné učiliště

Bogdan vypráví:¹¹

O nezaměstnanti:

„Momentálně jsem nezaměstnaný a jsem registrovaný na úřadu práce. Manželku štvete, že chodím na brigády a nemám stálou práci, takže i peníze. *(vysvětluje)* **Prostě jí štvete, že nejsem takovej ten živitel rodiny.**“

O sobě:

„**Tak, zlenivěl jsem. Nic mě nebaví, nejradši bych seděl doma na prdeli.** Já jsem asi línej si jí najít. Jako, říká mi to každěj, že to nechápe, jak chlap od rodiny může bej doma, ale já to беру. **Jsem prostě asi takovej. Už mě to omrzelo se furt někde honit. Radši si sednu někam.**“

O volném času:

„No, někdy chodím na pivo do herny s bratrankem. Někdy přeje i štěstíčko. **Hlavně se starám o děti. Koukám na televizi nebo jsem na počítači. Trávím čas s manželkou doma.** Nakupovat chodíme spolu. Uklízím rád, aspoň přijdu na jiný myšlenky. Já bych měl šílený nervy a zabavím se. **Chybí mi ten kolektiv, ty chlapi, pokecalo se a furt bylo něco.**“

O vztazích:

„**Bojím se, že mě manželka opustí.** *(říká smutně)* A to si nedovedu představit, nevím proč, ale prostě si to nedokážu představit. Já manželku nemít, já nevím, co bych

---

¹¹ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

dělal. Pomáhám jí, uklízím, vařím, hraju si s dětma. **Jak jsme spolu furt doma, tak se hádáme.** Už kvůli všemu.“

Tabulka 10 - Shrnutí zásadních informací - Bogdan - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • pracovní výpověď.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • pozitivně.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • strach z rozpadu rodiny. • v domácnosti mu vyhovuje.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • chybí mu kolegové z práce. • hádky s manželkou. • čas tráví převážně doma.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • sociální izolace. • změna partnerských vztahů.

Tabulka 10 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

4.3 Starší věková skupina 45-60

Respondent č. 9 : Cecílie

Věk: 50 let

Rodinný stav: rozvedená

Počet dětí: 2 děti (dospělé)

Doba nečinnosti: 3 roky

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Cecílie vypráví:¹²

O nezaměstnanosti:

„No tak, já jsem taková trošičku zvláštní odrůda. (*zasměje se*) Jednak už je mi teďka přes padesát, a jednak **mi ta nezaměstnanost nastala až v návaznosti na to, že jsem měla nějaký zdravotní problém.** (*dále vysvětluje*) No tak, především se bojím nastoupit do zaměstnání kvůli tomu, **že se bojím, že mě chytanou zas ty záda.** Jenže v současné době práci ani na ten **částečný úvazek- což by mi stačilo, prostě sehnat nejde.** Ta práce je prostě absolutně k nesehnání a nastoupit někde na plný úvazek, to se prostě bojím. Je to prostě nemožný.“ (*zváží*)

O vztazích:

„No, ten manžel vlastně od roku, kdy jsme začali stavět, tak byl na invalidním vozíku s tou cukrovkou. Takže já jsem dopadla takhle, **že jsem to musela všechno utahnout a vlastně sama platit hypotéku.** A jednoho krásného dne mě tak bolely ty záda, že už jsem to nemohla vydržet. (*dále vysvětluje*) No, to víš a já jsem dceři nemohla dávat žádný peníze, protože ta chalupa, ta to jenom žrala. **No a došlo to tak daleko, že jsme se rozvedli a já musela odejít. Nastěhovala jsem se k mamce a tady už asi zůstanu.** Což o to, já nějaký peníze mám právě od toho, jak jsme prodali ten dům. Není jich sice tolik, ale co. Momentálně tady žiju s maminkou zadarmo, teďka, ale zase se budu pokoušet ten dům trošku zrenovovat, a tak. Ale hlavně, co je nejhorší.

---

¹² Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

Já byla zvyklá na lidi a teď jak jsem pořád doma a nejsem mezi společnostmi, tak mi to chybí. Prostě mi chybí sociální kontakty. A já nejsem na to, abych si šla sednout do vinárny nebo do hospody sama. Na to teda nejsem, jako.“

O sobě:

„**Vždyť já bych chtěla ještě něco zažít.** *(povzdechne)* Já si ještě nepřipadám tak stará, vždyť je mi teprve padesát. Lidi, kterejm je padesát, tak vypadaj třeba hůř. Takže jako já mám ještě dost dlouhou dobu na to, abych byla stará, takže ja nepotřebuju tvrdnout doma. *(zasní se)* **Chtěla bych se někam podívat, chtěla bych si i zařídit nějak pokoj, jo. Což mě práce nechybí, vůbec ne, mě spíš chybí to, že nemám pořádný peníze a nemůžu dělat to, co chci.** Chci cestovat, chci něco vidět, podívat se do Paříže, třeba. Ale protože nemůžu pracovat, tak si na to nemůžu vydělat. Tady to je pro mě prostě problém. Ale jsou na tom lidi daleko hůř, jo... **Takže já si stěžuju prostě jenom na ty peníze, teda.**“

O strachu:

„Já jsem vždy celkem loajální ke svému zaměstnavateli, a když pracuji, tak pracuji. Práci fyzickou už dělat moc nemůžu. *(vysvětluje)* Najít práci v oboru, aby to bylo na míň hodin, to prostě neexistuje, protože to musíš dělat s plným nasazením. **Já skutečně o práci stojím, ale nedokázala bych pracovat s tím, že nestíhám.** No, měla bych výčitky svědomí. Já vím, jak to vypadalo, když z nás byl někdo nemocnej. Muselo se dělat i za nemoci, ale já už bych to teď nezvládla. **Nechci být na obtíž.**“

Tabulka 11 - Shrnutí zásadních informací - Cecílie - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • pracovní výpověď. • rozvod. • nástup bolesti zad.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • negativně.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • neschopnost seberealizace. • strach z profesního selhání.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • postrádá kontakty s lidmi. • chybí jí finanční prostředky. • bydlí u své matky.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • ztráta sociální role manželky. • sociální izolace.

Tabulka 11 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 10 : Claudie

Věk: 54 let

Rodinný stav: vdaná

Počet dětí: 1 (10 let)

Doba nečinnosti: 8 měsíců

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Claudie vypráví:¹³

O nezaměstnanosti:

„Tak před tím, než jsem byla na pracáku, jsem byla zaměstnaná na městském úřadě. Dělal jsem na úseku životní prostředí a údajně rušili místo, tak si mě tam nemohli nechat. Teda údajně! *(řekne ironicky)* Ale nikoho tam nebrali, tak asi jo. *(vzpomíná)* **A pak jsem šla na pracák a vlastně osm měsíců jsem brala podporu.** Poslední podporu jsem vzala v lednu. Patnáctého února mi přišel doporučený dopis,

¹³ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

že se mám dostavit na pracovní úřad a když se nedostavím, tak že to bude řešeno soudně. *(vypráví s rozčilením)* Takže jsem se tam dostavila a tam mi pani vedoucí sdělila, **že jsem byla vybraná, jako vhodná kandidátka na veřejno- prospěšný práce.** *(rozčilení graduje)* No, to jsou ty, jak nosej ty vesty! No, tak z toho nemáš úniku, když to nevezmeš, tak tě vyškrtnou z pracáku a když to vezmeš, tak musíš osmdesát hodin měsíčně ZADARMO *(zdůrazní)* pracovat, na městě metat vajgly a psí hovna. **A to mám střední školu a třicet pět let praxe.** *(ekonomickou)*

O beznaději:

„To uklízení ve vestách nepřicházelo v úvahu, **tak jsem si jakoby zařídila práci, teda úklid u známý. Ale tím tě tak ponižej, jo, to tě srazí úplně na kolena, jo,** cikáni jsou na tom líp, vrazi, těm všem dávaj zadarmo všechno, jo, a cikáni, ty choděj na sociálku a tobě, že ti platěj dva tisíce minimum, to je otřesný a pak tě nutěj k takovejmhle těm no... *(pokračuje v rozčilení)* **No, ale hledám si dál, ale co kde, vid'.** No, z pracáku, odsud se už ničeho nedočkám. **Mě z pracáku v životě nic nenabídli.** *(rozčilení se změní na smutek)* Tam mi nenabídli jednu práci. Já jsem si sama sháněla. Byla jsem na pěti pohovorech a z pracáku mi nenabídli nikdy nic! No a oni mi tam řeknou, že pro moje vzdělání a praxi žádná práce není. **Za celejch osm měsíců! To mě teda úplně zděsilo. To jsem byla úplně hotová, teda.** *(povzdechne)* Takže já po pětatřiceti letech zaměstnání a placení daní jsem byla dobrá na zametání. **Hale, všude u těch pohovorů, všude si vezmou mladý.** Člověk je starej, neoprou si o něj ani kolo. Hale, u pohovoru ti řeknou, že mladý lidi taky potřebujou práci. Mají hypotéky, mají děti malý, splácej půjčky, no tak, ty si stará a ty už nic nepotřebuješ...“

O sobě:

„**No a celejch těch osm měsíců jsem byla doma, no, co mi zbejvalo...** To máš prázdný dny. **Akorát jsem byla na nervy.** *(smutně vypráví)* **Vstáváš do prázdného dne a nemáš vůbec žádnou šanci. No, psychicky to bylo prostě hrozný... Bral mě žlučník...** No, to máš úplně beznaděj! *(tečou jí slzy)* **Dojedeš tam, nikdo se s tebou nebaví, jo... a nakonec tě srazej úplně na kolena.** Místo toho, aby ti pomohli.

No, v 54 si mě prostě asi nikdo nevezme, vid', vezmou si tam samý mladý. Tam prostě není nikdo v tvejch letech a děláš ze sebe akorát šaška. **No, je to hrůza, no...** No, to prostě, to máš takovou beznaděj. Já věděla, že je to prostě k ničemu.“

O vztazích:

„**Hale, mě ani nebaví nikam chodit mezi lidi.** *(sklopí oči)* Co budeš komu povídat, vid'. Maximálně jsem došla za kamarádkou a tam jsem se vždycky vybrečela. Ale doma jako to bylo v pohodě, což to... **Manžel mě podržel,** ale jak šel malej do školy a začal celej tenhle kolotoč, tak to je hrůza. **Je to, takový, prostě nemáš peníze, nevyděláváš si svoje peníze a seš prostě odkázaná na druhý.** Tak, ale celej život jsem byla prostě zvyklá chodit do práce a vydělávat si. Hlavně, jak jsou lidi závistiví, tak já někam přijdu a tam prostě, hale, a ty potřebuješ chodit do práce? *(rozzlobí se)* Vždyť ty máš doma podnikatele, ty nepotřebuješ chodit do práce. **Můžeš bejt doma zavřená, a ať tě živí, ne. Tady je ještě strašná závist, vid'.**“

Tabulka 12 - Shrnutí zásadních informací – Claudie - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • pracovní výpověď. • povolání na veřejně prospěšné práce.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • negativně.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • pokles sebevědomí. • neschopnost seberealizace. • pocity beznaděje.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • nerada chodí do společnosti. • pohovory jsou pro ni stresující. • má nadbytek volného času. • dyspeptické potíže.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • stigmatizována okolím. • sociální izolace. • porucha struktury dne. • psychosomatické onemocnění.

Tabulka 12 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 11 : Ctirad

Věk: 59 let

Rodinný stav: ženatý

Počet dětí: 0

Doba nečinnosti: 20 let

Vzdělání: základní vzdělání

Ctirad vypráví: ¹⁴

O vztazích:

„No, a manželky jsem měl tři a s tou poslední jsem vlastně ještě papírově pořád....
(*zamyslí se*). **Bydlel jsem u ní asi 4 roky. To už jsem nepracoval.** Jen nějaký to

¹⁴ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

přivyděláníčko. Už ale ani nevím, co s ní je. Protože ona byla o deset let starší, jenže ona si pak našla cikána a já už neměl kam jít. *(dlouhá odmlka)* Asi jsem jí začal štvát. *(kouká do země)* Byl jsem sám. *(odmlka)* Ale já už se o ní nezajímám. **O byt mě připravil vlastní brácha.** *(řekne našťvaně)* Od té doby to šlo z kopce. To už je ale dávno... **Kamarády nemám nebo, jo teda, ale oni mě vždycky okradou** *(mávně rukou).*“

O nezaměstnanosti:

„Nejdřív ze školy jsem šel do tiskárny, pak jsem šel stavět mosty. Vlastně ještě před těma mostama jsem dělal na Kavčích horách v televizi. **No, a to byla asi moje poslední práce.** Jako ne, brigáda. Pak jsem dělal ještě takový brigády. Vlastně furt jenom brigády. Práce to ale nebyla. Pomáhal jsem na stavbách a tak...*(dlouhá odmlka)* **No, od té doby, co je ze mě bezdomovec, si nemůžu dovolit pořádný zaměstnání. Neměl jsem žádný bydlení, tak to nešlo....** *(řiká našťvaně)* Poslední práci si ani už nepamatuju, ale myslím, že to bylo v televizi a pak všechno možný a teď ten sběr. Co se najde.... A nebo žebrám. *(složí ruce do klína)* Což práce mi chyběla, ale nemohl jsem najít ubytování žádný... a já bych nemohl bydlet na ubytovně, mám s tím blbý zkušenosti a mezi nima já nemůžu bejt. *(rozčílí se)* **To znám, kriminál, samí kriminálnící a já mezi takovejma bejt nechci. Je to jak v kriminále.** *(vykřikne a chvíli mlčí)* Jenže všechno to bylo špatný... neměl jsem to bydlení. **Rodina se mnou nechtěla nic mít.** *(sklopí hlavu)* Bylo to špatný... nejhorší to bydlení. Kdybych měl bydlení, tak bych třeba práci našel. **Ale já už jsem si pak práci nehledal a teď? Už vůbec ne.** *(zvedne hlas).*“

O bezdomovectví:

„**No, na ulici už budu asi dvacet let!** *(zakřičí na mě)* Bejt na ulici se mi nelíbí, ale nemám na vybranou... **nikdo mě nehoní.** Celej den sháním věci do sběru, a nebo žebrám. Ale teď už mi sběr moc nejde. To mi stačí na jídlo. No, já mám tak 80 korun a za nocleh chtěli stovku! *(zakřičí)*, Tak jsem na to neměl. Ale na tu denní rejži a červený vínko si vydělám. Ale žebrání nemám rád.“

O sobě:

„**Já už teď nic nemám. Nemám peníze. Nemám rodinu ani ženu. Nic tady po mě nezbyde.** (posmutní) Všechno mě bolí, hlavně ta kyčle. (*ukazuje na nohu*) To už se nemůžu ani postavit. Víte, chtěl bych to všechno vrátit. Udělal bych to všechno jinak. Teď nic nemám. Jo, všechno je to pryč. (*utírá si slzu*) Kdoví jak skončím a i tak, všem to bude jedno.“

Tabulka 13 - Shrnutí zásadních informací – Ctírad - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • odchod od ženy. • ztráta bytu.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • negativně.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • úzkostné stavy. • stavy beznaděje. • smutek a strach z budoucnosti.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • ztráta rodiny a kamarádů. • ztráta finančních prostředků. • ztráta zázemí. • straní se společnosti.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • nezaměstnanost. • sociální vyloučení. • ztráta sociálních rolí i statusů. • stigmatizován okolím.

Tabulka 13 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

Respondent č. 12 : Cyril

Věk: 47 let

Rodinný stav: svobodný

Počet dětí: 0

Doba nečinnosti: 20 let

Vzdělání: střední odborné s maturitou

Cyril vypráví:¹⁵

O nezaměstnanosti:

„No, tak jak bych začal.... **Tak já jsem nikdy práci na stálej úvazek asi neměl.** Je to zvláštní, co? (*zasměje se*) Živil jsem se cestama do zahraničí, kde jsem pomáhal na různých farmách, ale tam jsem byl tak maximálně dva měsíce. Jako myslím ročně. Jezdil jsem tam se známejma. **Doma, jako v Česku, jsem nepracoval, přišlo mi to zbytečný. Za ty peníze...** (*vysvětluje*) Prostě směšný. Když si vezmu, kolik jsem si vydělal třeba v Německu za měsíc, a tady... Tak jsem doma chvíli z těch peněz žil a pak za rok, když byla zase sezóna, jsem jezdil pryč. **Ted' už jsem doma nastálo, bydlím s našima a pomáhám s domácností a se synovcem mámě. Práci už si nehledám, přijde mi, že mám dost práce doma.**“ (*zasměje se*)

O rodině:

„**Já žiju doma celej život.** (*zasměje se*). Ale co, máma už je zvyklá a táta je zahlobanej do malování. (*mávně rukou*) Mám ještě dva bráchy. Jeden je malíř a druhý architekt. **Tak určitě mámu mrzí, že nechodim do práce, jo?** Ale já jí dost se vším pomáhám. Není to doma zrovna dvakrát jednoduchý. (*popisuje*) **Můj brácha mámě dává dost často na starosti syna, takže se o něj vlastně staráme.** No, ono se řekne, staráme, ale my u něj musíme bejt celej den! Člověk ho musí mít furt na očích, jo? Furt něco vyvádí. Máma to dřív docela zvládala, ale ted' už na něj nemá. Teda hlavně sílu. Tak jí s ním pomáhám.“

---

¹⁵ Pro potřeby této práce byly vybrány pouze použitelné části rozhovoru bez jazykové korekce.

O vztazích:

„**Dalo by se říct, že jsem doma pořád.** Do hospody už nechodim, to si radši koupim pivo domu a vídám se jenom s rodinou, ale nějak dvakrát vyžděnej z toho nejsem. *(zvedne obočí)* **Doma mi to vyhovuje.** Hale, kdybych chtěl, tak si jdu támhle sednout na jedno, teda jako kdyby mi chyběli lidi, ale já si radši sednu do křesla a otevřu si ho doma.“

O sobě:

„Já jsem takovej domácí typ. Takhle vyjet někam, to jo, vid', ale jinak mi to doma vyhovuje. Naposledy jsem byl pryč, je to asi dva roky. Když mi to bude chybět, tak zase vyjedu, **ale jinak jsem spokojenej.** Já prostě nejsem zvyklej furt se někde honit za prací. Aspoň tu máma není sama.“

Tabulka 14 - Shrnutí zásadních informací – Cyril - zobecnění

Liminalita	<ul style="list-style-type: none"> • péče o synovce.
Jak vnímá respondent nezaměstnanost?	<ul style="list-style-type: none"> • pozitivně. • nemá potřebu hledat nové zaměstnání.
Jaký dopad má nezaměstnanost na psychiku respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • nepocituje žádné velké změny na své psychice.
Jaký dopad má nezaměstnanost na socialitu respondenta?	<ul style="list-style-type: none"> • nerad chodí mezi lidi. • většinu času tráví doma s rodinou. • říká o sobě, že je domácí tip. • stará se o synovce.
Stigma	<ul style="list-style-type: none"> • finanční i materiální závislost na rodičích.

Tabulka 14 slouží jako stručný přehled zásadních informací ze získaných rozhovorů.

4.4 Shrnutí a analýza výsledků

1) Výsledky k prvnímu cíli práce:

Zjištěné psychické dopady nezaměstnanosti:

Pokles sebevědomí – R¹⁶ č.1 Anděla, R č.5 Bára, R č.6 Beáta, R č.10 Claudie

Změna v reprodukčním chování – R č.1 Anděla

Nemožnost seberealizace - R č.2 Anna, R č.9 Cecílie, R č.10 Claudie

Pocit štěstí - R č.4 Alex

Pokles sebedůvěry - R č.5 Bára

Osobní zanedbání - R č.5 Bára

Strach z profesního selhání - R č.9 Cecílie

Pocity úzkosti - R č.7 Bronislav, R č.11 Ctirad

Stavy beznaděje - R č.6 Beáta, R č.7 Bronislav, R č.10 Claudie

Závislostní chování - R č.7 Bronislav

Psychosomatické onemocnění – R č.10 Claudie

Zjištěné sociální dopady nezaměstnanosti:

Sociální izolace - R č.5 Bára, R č.7 Bronislav, R č.9 Cecílie, R č.10 Claudie, R č.12 Cyril

Změny v partnerském vztahu - R č.5 Bára, R č.8 Bogdan

Stigmatizace od okolí - R č.7 Bronislav, R č.10 Claudie, R č.11 Ctirad

Sociální vyloučení - R č.11 Ctirad

Ztráta sociálních rolí a statusů - R č.11 Ctirad

Finanční závislost - R č.1 Anděla, R č.2 Anna, R č.6 Beáta, R č.9 Cecílie, R č.11 Ctirad, R č.12 Cyril

Porucha rodinných vztahů – R č.3 Alan, R č.6 Beáta

Pokles životní úrovně - R č.3 Alan

Porucha struktury dne - R č.3 Alan, R č.5 Bára, R č.10 Claudie

Závislost na rodičích - R č.3 Alan, R č.7 Bronislav, R č.9 Cecílie, R č.12 Cyril

---

¹⁶ R je zkratka pro respondenta.

Omezení sociálních kontaktů - R č.4 Alex, R č.8 Bogdan

2) Výsledky k druhému cíli práce:

R č.1 Anděla - pokles sebevědomí, stavy beznaděje, finanční závislost

R č.2 Beáta - pokles sebevědomí, stavy beznaděje, finanční závislost, porucha rodinných vztahů

R č.3 Claudie - pokles sebevědomí, stavy beznaděje, neschopnost seberealizace, porucha struktury dne, stigmatizace od okolí, sociální izolace

3) Výsledky k třetímu cíli práce:

Skupina mladých dospělých 18- 26 let.

R č.1 Anděla - nezaměstnanost vnímá negativně

R č.2 Anna - nezaměstnanost vnímá pozitivně

R č.3 Alan - nezaměstnanost vnímá pozitivně

R č.4 Alex - nezaměstnanost vnímá pozitivně

Skupina středního věku od 30 do 45 let.

R č.5 Bára - nezaměstnanost vnímá negativně

R č.6 Beáta - nezaměstnanost vnímá negativně

R č.7 Bronislav - nezaměstnanost vnímá negativně

R č.8 Bogdan - nezaměstnanost vnímá pozitivně

Skupina staršího věku od 45 do 60 let.

R č.9 Cecílie - nezaměstnanost vnímá negativně

R č.10 Claudie - nezaměstnanost vnímá negativně

R č.11 Ctirad - nezaměstnanost vnímá negativně

R č.12 Cyril - nezaměstnanost vnímá pozitivně

4) Analýza výsledků:

Zjištěné psychosociální dopady nezaměstnanosti jsou pro lepší přehlednost zpracovány a analyzovány zvlášť.

Z vyprávění respondentů je zřejmé, že psychické dopady nezaměstnanosti vnímají velice individuálně. Většina respondentů uvádí, že vlivem nezaměstnanosti zažívají stavy beznaděje nebo zaznamenávají pokles sebevědomí či sebedůvěry. Na tyto dopady upozorňuje ve své knize i Buchtová a připomíná, že v těchto situacích je důležité vytvořit si vyhlídky do budoucna (2002).

U R č.11 Ctirada se ke stavům beznaděje přidružily i úzkostné stavy a u R č.9 Cecilie strach z profesního selhání. Vágnerová uvádí, že ztrátou zaměstnání se mění citové prožívání jedince, který mnohem častěji kulminuje k depresím (2002).

Dalším, z neméně důležitých dopadů na psychiku jedince, je i nemožnost seberealizace. Ta se objevila u R č.9 Cecilie. Maslow vysvětluje seberealizaci jako potřebu uskutečňovat své schopnosti a plány. Pokud nemůže člověk tyto potřeby realizovat, začne psychicky strádat a je frustrován (Trachtová et al., 2006).

Jedním z nejčastěji respondenty uváděných sociálních dopadů je ztráta sociálních kontaktů a sociální izolace. Těmito jevy se zabývá i Koláčková. Ta o nezaměstnaných uvádí, že se často přestávají vídat s osobami, které znali a pozvolna začnou měnit své vztahy (2005).

Markantní změny se odehrávají i v nejužší sociální skupině, a tou je rodina. Negativní změny v rodinných vztazích zaznamenal R č.3 Alan, R č.6 Beáta a u R č.10 Bronislava. Na důležitost těchto vztahů upozornila již Vágnerová, která poukazuje na to, že nezaměstnanost se netýká pouze osoby, která přišla o místo, ale dotkne se i jejího nejbližšího sociálního okolí, a tím je rodina (2004).

V důsledku těchto převážně negativních změn se může přidružit i ztráta sociálních rolí či statusů. Příkladem je R č.10 Bronislav a jeho ztráta statusu otce a role živitele rodiny. Jedna z věcí, která také ovlivní chod rodiny, je pokles životní úrovně. Tu zaznamenal R č.3 Alan, R č.6 Beáta, R č.9 Cecilie a R č.11 Ctirad. Tři z těchto respondentů uvedli, že jsou finančně závislí na svém okolí. Ve výzkumu se však

objevili i respondenti, kteří jsou také finančně závislí, ale pokles životní úrovně nezaznamenali. S tímto zjištěním sympatizuje tvrzení od Mareše. Ten tvrdí, že snížení životní úrovně není v nezaměstnanosti pravidlem a lidé často nepocítují rozdíl mezi výdělkem a sociální podporou (2002).

Jedním z extrémních dopadů nezaměstnanosti na život člověka je bezpochyb sociální vyloučení. To lze sledovat u R č.11 Ctirada. V jeho životním příběhu se spojuje jak sociální izolace, pokles životní úrovně, tak i ztráta sociálních rolí i statusů. Matoušek uvádí, že sociální vyloučení je jedním z mnoha důsledků nezaměstnanosti. Poukazuje také na to, že k bezdomovectví se často přidružuje špatný zdravotní stav, nízké sebevědomí či dysfunkčnost rodiny (2002).

Z vyprávění některých respondentů vyplývá, že se často potýkají s nadbytkem volného času a narušením struktury dne. Zmíněný jev lze sledovat například u R č.3 Alana. Ten svůj den tráví sledováním televize a spánkem. I přes to, že tato činnost působí nesmyslně, cítí se být spokojen. Naproti tomu R č.5 Bára ve vyprávění uvádí, že ji nadbytek volného času doslova ničí a otupuje. O tomto jevu se zmiňuje ve své knize i Buchtová. Ta tvrdí, že nezaměstnanost u lidí ovlivňuje vnímání času. Nevědí, co si počít s přebytkem volného času a život se pro ně stává monotónní (2002).

Jak již zmínila Vágnerová, nezaměstnaní mají silnou potřebu oddálit něco negativního, odreagovat se a přijmout něco pozitivního. Proto není divu, že se ve výzkumu objevil i respondent se závislostí na alkoholu R č.7 Bronislav. Z jeho vyprávění lze dedukovat, že se k závislosti na alkoholu přidružily rozsáhlé psychické problémy. I Vágnerová uvádí, že lidé náchylnější k užívání psychotropních látek jsou často podráždění, emočně nestabilní a celkově mají sklon k depresím. S těmito symptomy se bohužel ztotožňuje i pan Bronislav (2004).

Dyspeptické potíže, které zmiňuje R č.10 Claudie, lze dle publikace od Danzera hodnotit jako psychosomatická onemocnění. Danzer dále uvádí, že změnou psychiky mohou nastat takové stavy, jako je nechutenství, závratě či bolesti hlavy. (2010)

Nezaměstnaní lidé pocítují od svého okolí negativní signály a vyčítavé pohledy. Tyto zkušenosti lze zaznamenat hned u několika respondentů a to u R č.7 Bronislava, R č.10 Claudie a u R č.11 Ctirada. Mareš ve své knize zmiňuje, že valná většina

společnosti bere nezaměstnanost jako znamení lidského selhání a nezaměstnané přivádí do stresujících a neřešitelných situací (2002).

Proto, aby se R č.1 Anděla zbavila statusu nezaměstnané, a tudíž i stigmatizace, dokonce uvažuje o tom, že opět otěhotní. V tomto řešení vidí jediné východisko, jak se dostat z této situace. O změně reprodukčního chování ve své knize píše také Mareš. Ten tvrdí, že důvodem početí je znovunalezení smyslu života, který nezaměstnaní často postrádají a zbavení nechtěného statusu (2002).

Druhým výsledkem, kterým se práce zabývá, je nalezení zásadních rozdílů vnímání nezaměstnanosti ve třech věkových obdobích dospělosti. Výsledky jsou nejlépe patrné na R č.1 Anděle, R č.6 Beátě a R č.10 Claudii. Krom odlišné věkové kategorie jsou přibližně ve stejných životních situacích. Všechny jsou vdané ženy, mají děti a postrádají zaměstnání. R č.1 Anděla vnímá nezaměstnanost negativně a pocítuje jí především ve finanční závislosti na okolí. Vzhledem k tomu, že je mladá, nepocítuje žádnou újmu v sociálních ani psychických kruzích. I Matoušek ve své knize uvádí, že se mladší generace vypořádá s vlivy nezaměstnanosti lépe (2005).

Z vyprávění R č.6 Beáty vyplývá, že se u ní rozsah dopadů nezaměstnanosti zvýšil. Došlo k poklesu sebevědomí, stavům beznaděje a poruchám rodinných vztahů. R č.6 Beáta s R č.1 Andělou mají společné především to, že se cítí být finančně závislé na okolí (2007).

U R č.10 Claudie je patrné, že se ke stavům beznaděje a poklesu sebevědomí, jež mají společné s R č.6 Beátou, přidružily další nové negativní dopady. Přijde si stigmatizována od okolí a v důsledku toho se i izoluje od společnosti. Zaznamenala poruchu ve struktuře dne a nedokáže se seberealizovat. Není vyloučeno, že vnímání dopadů nezaměstnanosti je u respondentky ovlivněno některou ze základních životních krizí. I Lamgmajer a Krejčířová označují starší dospělost za věk uvědomování si postupných regresivních stavů a potíží osobního růstu a identity (2006).

Třetím a posledním výsledkem je zjištění, v jakých obdobích dospělosti se lidé potýkají s nezaměstnaností lépe či hůře. Ze skupiny mladších dospělých vnímají tři

respondenti ze čtyř, nezaměstnanost pozitivně. Lze předpokládat, že tyto výsledky jsou ovlivněny tím, že většina respondentů nemá prozatím žádné závazky vůči svému okolí. Dalším důvodem, proč respondenti vnímají nezaměstnanost pozitivně je, že se o domácnost dělí se svými rodiči jako R č.4 Alex. Dle Langmajera a Krejčířové mladé generace často experimentují se zaměstnáním a prodlužují dobu individuace. Osamostatnění bývá pozvolné a s častými regresemi (2006).

Ve druhé skupině středně dospělých respondentů vyšly výsledky opačně. Tři ze čtyř respondentů uvádí, že nezaměstnanost vnímají negativně a jeden respondent pozitivně. Poslední skupina starších dospělých se ztotožňuje se skupinou středně dospělých respondentů. Osvětlení tohoto výsledku lze nalézt opět u Buchtové. Ta tento jev objasňuje tím, že starší generace prožívá mnohem častěji stavy beznaděje, úzkosti, sebedůvěry a bezradnosti. Ztrácí potřebu sociálních kontaktů, uzavírá se do sebe, postupem času ztrácí kreativitu a neumí plnohodnotně vyplnit svůj volný čas (2002).

5. DISKUZE

Kapitola „Výsledky“ poskytla práci mnoho zajímavých informací. Vnímání dopadů nezaměstnanosti se liší tak, jak se liší individualita každého respondenta. Ve výzkumu lze najít očekávané i překvapivé výpovědi. Z vyprávění respondentů lze jednoznačně říci, že nezaměstnanost vnímají převážně negativně. Našel se však i respondent, který je díky nezaměstnanosti vyloženě šťastný. Zaměstnanost vidí jako osobní omezení.

Pokud se zaměříme pouze na psychické dopady, zjistíme, že nezasahují do života lidí v takovém rozsahu jako dopady sociální. To však neznamená, že jsou méně závažné. Většina respondentů ve výpovědích uvedla, že pociťují negativní změny v citovém prožívání.

Na psychické dopady ve své knize upozorňuje i Buchtová, její poznatky se ztotožňují s výsledky práce. Výčet psychických změn byl, kromě případu R č.4 Alexe, očekávaný. Vysvětlení této odchylky lze odůvodnit například tím, že respondent nemá dostatečně osvojené pracovní návyky. Lze připomenout, že nejčastěji uváděným dopadem byl pokles sebevědomí, stavy beznaděje a neschopnost seberealizace. Odůvodnění těchto stavů lze najít v neúspěchu u pracovních pohovorů, v délce nezaměstnanosti nebo v nedostatku životních podnětů (2002).

Sociální dopady nezaměstnanosti mají ve výsledcích mnohem širší zastoupení. Je to způsobeno tím, že se vzniklé dopady již netýkají pouze nezaměstnané osoby, ale i jejího blízkého a širokého okolí. To potvrzuje i fakt, že jsou literárně mnohem lépe zastoupeny.

S výsledky výzkumu se shoduje hned několik autorů najednou, dle toho, o které dopady se zajímají. Matoušek se s výsledkem argumentačně shoduje například u sociálně vyloučeného respondenta R č.11 Ctirada nebo u ztráty sociálních rolí a statusů u dalších respondentů (2005). S tvrzením Vágnerové se shodují výsledky, týkající se změny rodinných vztahů (2004). Tak lze pokračovat postupně se všemi sociálními dopady. Pro validitu práce však postačí publikace od Mareše, která potvrzuje převážnou většinu zjištěných sociálních dopadů nezaměstnanosti, jako je omezení sociálních kontaktů, sociální izolace, stigmatizace, atd. (2002). Výsledky sociálních

dopadů se s autory převážně shodují díky tomu, že se výzkumu neúčastnil žádný sociálně raritní respondent.

Při hledání zásadních rozdílů vnímání nezaměstnanosti ve třech věkových etapách dospělosti se ukázalo, že bude těžké výsledky argumentačně podpořit. Vzhledem k tomu, že ve výzkumu byla použitelná jen jedna trojice respondentek, nejsou informace zcela plnohodnotné. Proto, aby výzkum dosáhl hodnotnějších výsledků, musel by být zvolen i širší výzkumný vzorek. Přesáhl by se však rámec bakalářské práce.

Záchytný bod lze nalézt v knize od Vágnerové. Tato autorka s výsledky výzkumu částečně sympatizuje. Ve své publikaci uvádí, že rozdíl ve vnímání nezaměstnanosti je především v tom, že mladá generace nepocituje takový zásah do psychosociálních kruhů. Odůvodnění vzrůstajících dopadů nezaměstnanosti tkví ve věku respondentek. Se stárnutím se pomalu zvyšují i jejich psychické potřeby, proto u mladé generace nejsou psychosociální dopady tak markantní. Starší generace má zvýšenou potřebu účelnosti práce a seberealizace, kterou mladí nepocítují. Tato tvrzení se částečně shodují i s výsledky respondentek. Z analýzy vyprávění u R č.1 Anděly lze vydedukovat, že se s psychosociálními dopady potýká nejméně. U R č.6 Beáty dopady pomalu narůstají a u R č.10 Claudie se nárůst dopadů zvýšil v plném rozsahu. Vzhledem k tomu, že výsledky ovlivňuje subjektivita respondentek, lze při jejich obměně získat i jiné výstupy (2007).

Při hledání odpovědi na otázku, která skupina dospělých se s nezaměstnaností potýká lépe a která hůře, se ve výzkumu ukázaly jasné výsledky. Ty se shodují s výzkumem Buchtové, která tvrdí, že nejhůře se s nezaměstnaností potýkají dospělí okolo 41 - 50 let a lidé v předdůchodovém věku. I z výpovědí respondentů je zřetelné, že se mladá generace nepotýká s dopady nezaměstnanosti tak špatně, jako střední a starší generace (2002).

Lze předpokládat ovlivnění výsledků tím, že tři mladí respondenti (kteří uvedli kladný vztah k nezaměstnanosti) nejsou prozatím ve svazku, dva dokonce ani ve vztahu a nemají žádné potomky. To je zbavuje závazků a povinností, které sebou přináší soužití s partnerem a dětmi. Proto se potýkají častěji s menšími psychosociálními dopady

než středně a starší dospělí. Mladá generace vidí život před sebou jako výzvu, kterou ovšem provází nerozváženost a nezkušenost (Vágnerová, 2007). Další vysvětlení, proč respondenti vnímají nezaměstnanost pozitivně, najdeme v psychické a finanční závislosti na rodičích, jako je tomu u R č.4 Alexe. Tento jev přináší problémy nejen mladým nezaměstnaným, ale i jejich rodičům. Bohužel se toto soužití stává trendem poslední doby.

Silnou stránku výzkumu lze najít v použití narativních rozhovorů, což umožňuje prozkoumat jiné aspekty nezaměstnanosti. Ty jsou v poslední době zkoumány především z ekonomicky strukturálního hlediska - důsledky v rámci státu a firem. Příkladem je náhled do života lidí potýkající se s nezaměstnaností. Odlišné perspektivy respondentů poskytly zajímavé informace.

Zjištěné jevy, jež poskytl výzkumný vzorek, byly velice široké a přínosné. Byla snaha je ve výsledcích poskytnout v co možná nejširším rozsahu.

Slabou stránkou výzkumné práce je vybraný vzorek respondentů, který není reprezentativní pro celou Českou republiku. Kompenzaci lze však najít v počtu provedených rozhovorů, které umožňují solidní vhled do zkoumané problematiky.

6. ZÁVĚR

Ztráta zaměstnání může potkat takřka kohokoliv z nás. Každý však status nezaměstnaného vnímá individuálně. Mladí absolventi, matky od rodin nebo ženy a muži před důchodem. Tak, jak jsou lidé odlišní, odlišné jsou i životní změny, které v nezaměstnanosti zaznamenávají. Proto, abychom získali o těchto změnách v rozdílných etapách života ucelenější obraz, vznikla tato bakalářská práce. Jedinečnost sesbíraných příběhů poskytla práci očekávané i velice překvapivé informace.

Pro bakalářskou práci byly stanoveny tři základní výzkumné cíle. Ty mají poskytnout podrobnější informace o psychosociálních dopadech nezaměstnanosti v předem určených etapách dospělosti a nalézt mezi nimi rozdíly.

Prvním cílem práce bylo zjistit, jak se nezaměstnanost podepisuje na běžném životě dospělých lidí. Z výzkumu bylo získáno velké množství negativních psychosociálních jevů, které se převážně shodovaly s jevy uváděnými v teoretické části. Ukázalo se, že sociální dopady jsou u respondentů mnohem rozsáhlejší než psychické. V příbězích respondentů se překvapivě objevila negativní zkušenost s úřady práce. Tvrzení respondentů, že za snížené sebevědomí je do jisté míry zodpovědný právě úřad práce, lze podrobit dalšímu zkoumání, pro které již v této práci není místo.

Druhým stanoveným cílem bylo nalézt zásadní rozdíly ve vnímání nezaměstnanosti v třech věkových obdobích dospělosti. Konkrétní rozdíly nalezneme v kapitole „Výsledky“. Zásadní diference se ukázala v odlišném vnímání psychosociálních dopadů. Toto vnímání se v závislosti na věku a odlišnosti psychických potřeb u starších generací zhoršuje. Lze předpokládat, že rozdíly ve vnímání nezaměstnanosti jsou mnohem rozsáhlejší. Kvůli slabému výzkumnému vzorku však nebyly odhaleny. Cíl nebyl zcela naplněn.

Při zpracování tohoto cíle se stala překvapením častá zkušenost mladých respondentů s ženami, které kvůli nezaměstnanosti otěhotněly. Tento jev se vyskytl především u mladých dospělých. Nabízí se tedy otázka, do jaké míry a jak nezaměstnanost ovlivňuje reprodukční chování mladých žen.

Posledním cílem práce bylo zjistit, ve kterých obdobích dospělosti, se lidé potýkají s nezaměstnaností lépe či hůře. Výzkum ukázal, že skupina mladších dospělých

se s nezaměstnaností potýká lépe než ostatní dvě skupiny. Výsledky výzkumného cíle nepochybně ovlivnily individuální životní situace respondentů. Vzhledem k tomu, že výzkumný vzorek je omezen na dvanáct lidí, nelze považovat výsledky za relevantní, shodují se však s odbornými publikacemi.

Jedním z vyčenených problémů v diskuzi je i závislost mladých nezaměstnaných na svých rodičích. Do jaké míry jsou děti a rodiče za tento trend odpovědní, prozatím není známo. Vzniku a negativním dopadům tohoto soužití by bylo účelné dále věnovat pozornost v jiných výzkumných pracích.

Získané výsledky bakalářské práce by mohly dále posloužit v rozšíření psychosociální péče o nezaměstnané. Lze si představit, že na úřadech práce bude spolu se zprostředkovateli působit i multidisciplinární tým odborníků, který se bude zajímat o komplexní životní komfort jednice. Úkolem týmu by bylo zajištění primární prevence psychosociálních problémů, případná intervence, dohled a péče o své klienty. Členem týmu by mohl být úředník úřadu práce, psycholog, sociální pracovník a podobní specialisté. Poskytování služeb by probíhalo ambulantně na úřadech práce. Cílem této sestavy odborníků by bylo zlepšit psychický stav nezaměstnaných a zmírnit sociální dopady na jejich osobu.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- BOUČEK, JAROSLAV., et al. *Obecná psychiatrie*. 1.vydání dotisk. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0240-8.
- BUCHTOVÁ, BOŽENA. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2002. Psyché. ISBN 80-247-9006-8.
- CROMPTON, ROSEMARY. *Employment and the Family*. 1.vydání. Cambridge: University Press, 2006. ISBN 0-521-60075-8.
- DANZER, GERHARD. *Psychosomatika*. 2.vydání. Praha: Portál, 2010. Spektrum. ISBN 978-80-7367-718-3.
- DUBEN, ROSTISLAV. *Teorie a praxe sociální politiky*. 1.vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. ISBN 80-7079-479-8.
- HARTL, PAVEL. *Velký psychologický slovník*. 4.roz.vydání. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HARTMUT, KARSTEN. *Ženy - muži : genderové role, jejich původ a vývoj*. 1.vydání. Praha: Portál, 2006. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HENDL JAN. *Kvalitativní výzkum*. 1.vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HRDLIČKA, MICHAL. *Krize středního věku*. 1.vydání. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-168-9.
- JANDOUREK, JAN. *Sociologický slovník*. 2.vydání. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- KALINA, KAMIL. *Základy klinické adiktologie*. 1.vydání. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1411-0.
- KEBZA, VLADIMÍR. *Psychosociální determinanty zdraví*. 1.vydání. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5.
- KELLER, JAN. *Tři sociální světy*. 1.vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7419-031-5.

KODÝMOVÁ, Pavla a Jana KOLÁČKOVÁ. MATOUŠEK OLDŘICH. *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

KREJČÍŘOVÁ, Dana. LANGMAJER JOSEF. *Vývojová psychologie*. 2.vydání. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

KUBELOVÁ, Veronika. KOZLOVÁ LUCIE. *Jak napsat bakalářskou a diplomovou práci*. 2.vydání. České Budějovice: Vlastimil Johanaus Tiskárna, 2009. ISBN 978-80-7394-155-0.

MAREŠ, PETR. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3.vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.

MATOUŠEK, OLDŘICH. *Slovník sociální práce*. 1.vydání. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MILEY, Karla. DUBOIS BRENDA. *Social Work an empowering profession*. 6.vydání. Boston: Allyn & Bacon, 2008. ISBN 0-205-34067-9.

NAKONEČNÝ, MILAN. *Sociální psychologie organizace*. 1.vydání. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0577-X.

ŘÍČAN, PAVEL. *Cesta životem*. 2.vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SEKOT, ALEŠ. *Vod do sociální patologie*. 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1.

SLAMĚNÍK, Ivan. VÝROST JOZEF. *Sociální psychologie*. 2.vydání. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

TRACHTOVÁ, EVA., et al. *Potřeby nemocného v ošetrovatelském procesu*. 2.vydání. Brno: Mikadapress, 2006. ISBN 80-7013-324-4.

TVRDÝ, Lubor. KELLER JAN. *Vzdělanostní společnost?*. 1.vydání. Praha: Slon, 2008. Studie. ISBN 978-80-86429-78-6.

UHROVÁ, Jana a Jana JIRÁSKOVÁ. NOVOTNÁ JAROMÍRA. *Klinická propedeutika pro střední zdravotnické školy*. 2006. vyd. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-940-8.

VÁGNEROVÁ, MARIE. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.

VÁGNEROVÁ, MARIE. *Patopsychologie pro pomáhající profese*. 3.roz.vydání. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, MARIE. *Vývojová psychologie II*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 80-7178-802-3.

WEST, Kenneth, 2002. *Dobrodružství psychického vývoje*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-684-5.

Internetové zdroje:

Jan Vašíček: Jak na terciální vzdělávání v ČR?. *Jan Vašíček: Jak na terciální vzdělávání v ČR?* [online]. 2009-20-09, 2012-04-03 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z:
<http://generator.citace.com/dok/cc4fSJIKfm5Hkppj>

Míra zaměstnanosti podle krajů - údaje za jednotl. čtvrtletí. *Český statistický úřad: Veřejná databáze* [online]. 2012-03-20 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z:
http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislotab=VSPS+509_1&&kapitola_id=15&voa=tabulka

Nezaměstnanost. UDERMAN MIROSLAV. *Nezaměstnanost: Informační portál o nezaměstnanosti* [online]. 2012-03-20 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z:
<http://nezamestnanost.info/>

Nezaměstnanost v ČR. *Domáci finance.cz: finanční magazín* [online]. 2012-03-20 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.domacifinance.cz/705/nezamestnanost-v-cr/>

Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů-údaje za jednotl. čtvrtletí. *Český statistický úřad: Veřejná databáze* [online]. 2012-03-20 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z:
http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=VSPS+507_1&vo=tabulka

Slovník pojmů: Plná zaměstnanost. *Bussines center.cz* [online]. 2012-03-20 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pojmy/p1663-plna-zamestnanost.aspx>

Trh práce a nezaměstnanost. FINANCE MEDIA A.S. *Finance.cz* [online]. 2012-03-20 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/trh-prace/nezamestnanost/>

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Dospělost

Nezaměstnanost

Psychické dopady

Stres

Sociální dopady

Sociální izolace

Trh práce